

Csak olvasótermi használatra!

C
3570

BARANYA MEGYE 1919-BEN

TANULMÁNY,
DOKUMENTUMOK,
VISSZAEMLÉKEZÉSEK

KIADJA AZ MSZMP BARANYA MEGYEI BIZOTTSÁG
PROPAGANDA ÉS MŰVELŐDÉSI OSZTÁLYA, 1969.

C
3570

BARANYA MEGYE 1919-BEN

TANULMÁNY, DOKUMENTUMOK,
VISSZAEMLEKEZÉSEK

Csak helyben
használatra

BARANYA MEGYEI
PÉCS 1J3571

KIADJA AZ MSZMP BARANYA MEGYEI BIZOTTSÁGA
PROPAGANDA ÉS MŰVELŐDÉSI OSZTÁLYA, 1969

SZERKESZTETTE:
MITZKI ERVIN

Előszó

Kiadványunk célja, hogy a közölt tanulmány, dokumentumok, visszaemlékezések megjelentetésével segítségére legyünk mindazoknak, akik a Tanácsköztársaság kikiáltásának ötvenedik évfordulója alkalmából megemlékezéseket, ünnepi beszédeket, vagy bármilyen oktatási formában ezzel összefüggő foglalkozást tartanak. A Tanácsköztársaság 133 napos történetének számtalan országos eseménye, általános értékelése ismert, vagy azokhoz, most a félévszázados jubileum alkalmából az érdeklődők hozzájuthatnak. Kevésbé ismert azonban mindaz, ami ezekben a napokban megyénkben, a sajátos történelmi körülmények között lejátszódott. Éppen ezekkel kívántuk az országos vonatkozású dokumentumokat, tanulmányokat néhány megyei konkrétummal kiegészíteni. Azt szeretnénk ha a közölt anyagokat minden előadó, propagandista hasznosítaná, ezzel is elősegítve, hogy mind többen nyerjenek teljesebb áttekintést mindarról, ami 1919-ben Baranya megyében történt. Külön öröm számunkra, hogy helyt adhattunk azoknak a visszaemlékezéseknek, melyek hűen tükrözik a fél évszázados múlt történelmi légkörét, és a szemtanúk, az aktív résztvevők szava szólhat ezen keresztül mindazokhoz, akik az évforduló alkalmából tisztelettel emlékeznek vissza a dicső elődök küzdelmeire. Megemlékezéseinkre úgy készülünk, hogy minden helységben, üzemben, intézményben, iskolában március 21. alkalmából kerüljön sor ünnepségre, és a lehetőségekhez képest azokon legyen szó a kiadványunkban közöltekről is. Ehhez kívánunk minden aktív résztvevőnek eredményes munkát.

MSZMP Baranya megyei Bizottsága Propaganda és
Művelődési Osztálya

Baranya megye a Tanácsköztársaság alatt

A Károlyi-kormány és az antant hadsereg keleti főparancsnoksága között létrejött és Belgrádban 1918. nov. 13-án aláírt fegyverszüneti egyezmény szerint egyéb déli országrészekkel együtt Baranya megye nagyobb része is antant megszállás alá került a megyeszékhellyel, Péccsel együtt. Nálunk a megszállás végrehajtói a szerb királyi csapatok voltak, amelyek 1918. nov. 14-én vonultak be Pécsre és a megyébe. A megszállás kiterjedt Baranya megye több mint négyötöd részére és a meg nem szállt rész alig terjedt nagyobb területre, mint a hegyháti (sásdi) járás.

A demarkációs vonal csak közel félévi ingadozás után állandósult, s ekkor — nyugatról keletre haladva — Dinnyeberki, Bükkösd, Megyefa, Bakonya, Kővágószőlős, Kővágótöttös, Magyarürög, Pécsbudafa, Hosszúhetény, Pécsvárad, Zengővárkony, Pusztakisfalva, Apátvarasd voltak a legészakibb megszállt községek és ezek fölött húzódott a demarkációs vonal.

A demarkációs vonal állandósulása a Magyar Tanácsköztársaság kezdeti idejére történt meg. Ekkor az északi megyerész magában foglalta a teljes hegyháti járás 74 községét, valamint a szentlőrinci járásból Csebény, Gorica, Gyűrűfű, Horváthertelend, Ibafa és Korpád, a pécsi járásból Kisújbánya és Püspökszentlászló, a pécsvárad járásból Hidas, Mecseknádasd, Óbánya, Ófalu és Zsibrik községeket.

Az egész szabad baranyai területnek 1919. február 1-től önálló megyei igazgatása, alispáni hivatala volt és két járásra tagolódott. Sásdon kívül Hidas is járási székhely lett, mégpedig a pécsvárad járás öt északi és a pécsi járás ugyancsak idecsatolt két szabad községének ideiglenes járási székhelye. (Pécsvárad mint járási székhely ugyanis szintén megszállás alá esett.) A hat szentlőrinci járási szabad községet közigazgatásilag a sásdi (hegyháti) járáshoz kapcsolták.

Amikor a Magyar Tanácsköztársaságot éppen ötven évvel ezelőtt, 1919. március 21-én Budapesten kikiáltották, utána néhány nappal a belügyi népbiztostól táviratot kapott a sásdi munkástanács, hogy a megyei kormánybiztos-főispánt állásától felmentette és a munkástanács háromtagú *direktórium*a vegye át a megyében a végrehajtó hatalmat. A távirati rendelet lehetővé tette, hogy a direktórium tagjai közé a volt kormánybiztost is beválasszák. Arról, hogy Baranya megyében a direktórium megalakult és a megye szabad területén érvényre jutott a munkáshatalom, jelentést küldtek a belügyi népbiztosságnak, de értesítették a Sásdon székelő alispáni hivatalt is.

Bár a belügyi népbiztos távirata háromtagú direktorium alakításáról intézkedett, Baranyában öttagú direktoriumot választottak és tagjai közé a volt kormánybiztost, Kerese Györgyöt, valamint a megyei tiszti ügyészt, Fonyó Vilmost is beválasztották. Az első direktorium tagjai lettek: *dr. Kerese György, dr. Fonyó Vilmos, Csizmadia Pál, Ignác József és Kéméndi József.*

Megalakulása után a Baranya megyei direktorium azonnal megkezdte a tanácsköztársasági megverésben az egész közigazgatás forradalmi átszervezését. A hegyháti kis baranyai falvakban egymás után alakultak meg a munkás-, katonai-, földműves- (paraszt) tanácsok és ezek végrehajtó bizottságai, a községi direktoriumok.

Az igazgatás forradalmi átszervezésében élen jártak Sásd, Mágocs, Felsőmindszent, Magyaregregy, Jágónak és Kisbodolya községek. A munkástanácsok végrehajtó bizottságait nevezték direktoriumnak, munkásdirektoriumnak, végrehajtó tanácsnak, de ha elnevezésük Baranyában nem is volt egységes, nem különbözött egymástól célkitűzésük. A tanács és a direktorium létrejöttével egyidőben Mágocson a rend fenntartására népszerűséget is szerveztek. Március 29-én már azt jelentette a megyei direktorium a belügyi népbiztosnak, hogy a helyi munkástanácsok és ezek direktoriumai Baranya megye meg nem szállt területén megalakultak, vagy megalakulásuk most van folyamatban. A kormányzótanács rendeleteit a vármegyében pontosan végrehajtották.

Mindjárt működése elején a megyei direktoriumnak sok olyan nehézséget kellett leküzdenie, amely közvetlenül, vagy közvetve a megye nagyobb részének megszállásából következett. Nehéz volt a vasúti, közúti, távbeszélő és távirdai összeköttetés, mert a vonalak Pécsen keresztül haladtak. Ezeknek a nehézségeknek a leküzdésére a direktorium a szabad megverésben küldöncrendszerrel szervezett meg és levélgyűjtő helyeket jelölt ki a központi fekvésű falvakban.

Sásdon a *Kommunisták Magyarországi Pártja* helyi szervezetét Pécsi Mihály és elvtársai már 1918 végén megszervezték. Majd pedig 1919. március 21. után a megyében a pártszervezést a két munkáspárt egyesüléséből létrejött *Magyarországi Szocialista Párt* (ideiglenesen így nevezte magát az egyesült párt) baranyai szervezete irányította, amelynek munkája kiterjedt a megye legkisebb községére is. Magyaregregyen március végén 180 taggal alakult meg a Magyarországi Szocialista Párt községi szervezete, amelynek tagjai elnököt, alelnököt, titkárt, jegyzőt és pénztárost választottak. Felsőmindszenten a gazdakör tagjaiból, napszámosokból, iparosokból, kereskedőkből szervezték meg a pártot. A sásdi járás jegyzői Mágocson tartott gyűlésükön bejelentették, hogy testületileg mindnyájan azonnal belépnek az MSZP-be és jegyzőségük területén megkezdik a pártszervezést. Érdekes jelenség volt ez a tömegméretű pártszervezés, amely különböző okokra vezethető vissza. A tömeges belépések nem arra vallanak, hogy mindenki meggyőződésből lépett volna be a pártba.

Sásdon, az ideiglenes megyeközpontban *Kandl János* volt az MSZP titkára.

Amikor a forradalmi kormányzótanács kibocsátotta a falusi, járási, városi, megyei és országos munkás-, katoná- és földművestanácsok választására vonatkozó rendeletét, Baranya megye szabad területén is megtartották a tanácsválasztásokat. A választásokat a választási bizottság a Forradalmi Kormányzótanács XXVI. és XXVII. számú rendelete alapján bonyolította le. Ezeknek megfelelően a falusi tanácsválasztások április 7-én, a járásiak április 10-én, a megyei 12-én, a tanácsok országos gyűlésébe beküldött tagok választása pedig április 14-én történt meg.

Maguk a munkástanácsok nem voltak még tiszta baloldali szervek, de azért magukban foglalták a forradalmi elemeket. A falusi tanácsok tagjait napszámosokból, kis- és középparasztokból, kisiparosokból választották meg. A falusi tanítók Baranyában nagyobb arányszámban vettek részt a tanácsok munkájában, mint más értelmiségiek, ezért ebből arra következtethetünk, hogy a falusi értelmiségnek a legforradalmibb és a szegény néprétegekkel leginkább együttérző tagjai voltak.

A tanácsválasztások során a sásdi járásban lezavazott összesen 7977 választó. Megválasztottak az egész járás területén 597 községi munkástanács tagot. Ebből napszámos, proletár 61, földműves 282, kiskgazda 63, iparos, kereskedő 105, bányász 34, tanító 29, egyéb értelmiségi 23.

A tanácsválasztások lefolytatása után a megye élére 34 tagú megyei munkástanács került, amelynek tagjai voltak: *dr. Hajdu Gyula* (Kaposvár), *Noé János* (Komló), *Seregély Aladár* (Kaposvár), *Zidarits József* (Kaposvár), *dr. Havas Kornél* (Sásd), *Steinmetz István*, *Lefkovicz Ernő*, *Weisz Pál* (Sásd), *Kréth Antal* (Kaposvár), *Kistarr János* (Komló), *Bernhardt Henrik* (Komló), *Lassan József* (Komló), *Kriszt Antal* (Komló), *Fedrik György* (Komló), *Kändl János* (Sásd), *Ignácz József* (Sásd), *Forray István* (Magyarszék), *Pintér György* (Sásd), *Mladencsics Sándor* (Kaposzsekcső), *Baumholz Mihály* (Baranyaszentgyörgy), *ifj. Dörner György* (Bikal), *Ugron György* (Mánfa), *ifj. Gabl Lőrinc* (Mágocs), *Móricz Sándor* (Bakóca), *Jobbágy István* (Kisbodolya), *Szabó István* (Szászvár), *Szabó János* (Abaliget), *Pál Árpád*, *Vágó Sándor* (Mecsekjános), *Bálint Ferenc* (Magyarhertelend), *Müller Menyhért* (Hidas), *Habich Ádám* (Püspöknádasd), *Bareit József* (Püspöknádasd), *dr. Kerese György* (Sásd).

A tanácsból öttagú intézőbizottságot választottak, amelynek tagjai lettek: *Kändl János* sásdi adóhivatali tisztviselő, *dr. Havas Kornél* pécsi vasúti tisztviselő, *Pintér György* sásdi vasúti pályamunkás, *Noé János* pécsi asztalos és *Zidarics József* pécsi vasmunkás.

A járási munkástanács intézőbizottságának elnöke *Török József* lett.

A lakosság számarányához mérten hét tagot választottak a tanácsok országos gyűlésébe: *Hajdu Gyula*, *Havas Kornél*, *Mladencsics Sándor* kaposzsekcsői gépész, *Noé János*, *Lieber János* pécsi vasmunkás, *Vogt Antal* szabolcsi bányász és *Weisz János* komlói bányász személyében.

Bár a forradalmi kormányzótanács választási rendelete a tanácsok intézőbizottságairól és nem direktóriumairól szól, ennek ellenére — mintegy a francia forradalomból ránk maradt örökség képpen — a választások után is Baranya megyében a tanácsok intézőbizottságait forradalmibb né-

ven direktóriumoknak hívták. Ez egyszersmind országos szóhasználat is volt, amit bizonyít a belügyi népbiztosság július végi körrendelete, amely arról intézkedett, hogy a forradalmi kormányzótanács helyett egyszerűen kormányzótanács, a direktórium helyett intézőbizottság, vármegye helyett pedig kerület elnevezést kell használni.

A falusi, járási, megyei munkástanácsoknak, illetve ezek direktóriumainak feladata volt a „területükön élő dolgozó népesség gazdasági és kulturális jólétét mindenképpen előmozdítani és a területükön felmerülő összes helyi jellegű ügyekben intézkedni” — olvasható a Baranya megyei Levéltár direktóriumai irataiban.

A községi, járási, vagy megyei tanácsok maguk döntöttek arról, hogy a régi tisztviselőkből kiket hagynak meg és kiket bocsátanak el. — A püspöknádasdi (ma Mecseknádasd) lakosok népgyűlésen fosztották meg régi segédjegyzőjüket állásától, mert meg nem engedett kifejezéseket használt, amikor a néppel érintkezett. Helyére a községi munkástanács a hosszúhetényi segédjegyzőt nevezte ki. — Kaposszekcsőn *Erszényes József* községi írnokot jegyzőnek (intézőbizottsági titkárnak) választották, mert 18 évi szolgálati ideje alatt mindig együttértett a szegény népréteggel, az őszi-riózsás forradalom után a népet a szocializmus tanaira oktatta és agitált a földbirtokreform végrehajtása érdekében.

A tömegek balratolódásának volt ez a jelle, hogy a nekik meg nem felelő községi alkalmazottakat elküldték és haladóbb gondolkodású tisztviselőkkel töltötték be az állásokat.

A megye élén álló személy a kormányzótanácsi biztos volt, akit a Forradalmi Kormányzótanács nevezett ki. A kormányzótanácsi biztos irányította és ellenőrizte a megyei munkástanácsot. Segítette a megyei direktóriumot a rendeletek végrehajtásában, a termelés fokozásában, a közellátás megszervezésében, a kultúra terjesztésében, az oktatás és népművelés fejlesztésében, ellenforradalmi elemek megfékezésében. Ellenforradalmi megmozdulások esetén a karhatalmat is igénybe vehette. Az egész megyei igazgatást ellenőrizte abból a szempontból, hogy megfelel-e a proletárdiktatúra szellemének. Felügyeletet gyakorolt a megye területén működő politikai megbízott és a különböző népbiztosságok megbízottai felett.

A Belügyi Közlöny 1919. június 15-i száma a személyi hírekben közölte, hogy a Forradalmi Kormányzótanács Baranya megyébe kormányzótanácsi biztosul *Hajdu Gyulát* nevezte ki „Kaposvári székhellyel.” Ez utóbbi kifejezés csupán azt jelenti, hogy Kaposváron lakott, mert Somogy megye kormányzótanácsi biztosságává ugyanakkor a Forradalmi Kormányzótanács *Latinka Sándort* nevezte ki ugyancsak Kaposvár székhellyel.

Sásdra a megyei tanácshoz és direktóriumhoz Hajdu kinevezése csaknem egy hónappal előbb megérkezett, mint ahogy a belügyi közlönyben megjelent. A megyei munkástanács a kinevezést kedvezően fogadta, hiszen ezt maga a munkástanács kérte már korábban a kormányzótanácstól.

A direktórium feladatai közé tartozott a megye közellátásának megszervezése és a közellátással kapcsolatos ügyek intézése. A megye meg nem szállt részének mintegy 50 000 főnyi lakosát kellett élelmezni. A háború

alatt a megye gazdaságilag teljesen kimerült és ezenkívül az is súlyosbította a közéletet, hogy a megszállás alatti déli megyerészből átmene-
kültek igen sokan a hegyháti szabad területre. Megnőtt a tisztviselők szá-
ma is az ideiglenes megyeszékhelyen. A direktórium a sásdi Möhler-féle
vendéglőben a közalkalmazottak számára hatósági étkezdét állított fel.

Némely község saját maga önállóan kísérelte meg közellátási bajai-
nak orvoslását. Ezek más községektől függetlenül akarták megoldani sa-
ját lakosságuk ellátási problémáit. Ilyen elgondolás vezette a vékényi
munkástanácsot, amikor megtiltotta az élelmiszereknek a községekből
való kivitelét. A megyei direktóriumnak kellett közbelépni, hogy legalább
a szászvári bányászoknak engedjék meg Vékényben az élelmiszerek be-
szerzését.

A komlói bányavidék lakosságának élelmiszerekkel és iparcikkokkal
való ellátása külön gondot jelentett. Ugyanis Komlóról a megszálló csapa-
tok a tanácsköztársaság kikiáltása előtti napon vonultak ki és a kivonulás
után üres maradt a bánya raktára. Emiatt Komlót liszttel, burgonyával,
egyéb alapélelmiszerekkel és elegendő iparcikkal újra el kellett látni.
Ezenkívül ebben az időben Komlón telepedett meg a mintegy 3—400 me-
nekült bányászcsalád is. Ezek a családok követték azokat a bányász csa-
ládfejeket, akik átlépve a demarkációs vonalat, katonának jelentkeztek a
magyar vörös hadseregbe.

A Baranya megyei direktórium önzetlenül részt vállalt a főváros lak-
osságának élelmezésében is. Szigorú intézkedéseket adott ki, hogy a
székesfővárosba való szállításokat akadályozni nem szabad.

A megyei direktórium magáévá tette a fővárosi munkástanács te-
hermentesítő bizottságának azt az akcióját amelynek során a termelő
munkában részt nem vevő lakosokat, és akiket foglalkozásuk sem kötött
a fővároshoz, vidékre akarta irányítani, hogy megkönnyítse a főváros
élelemmel való ellátását.

A főváros közellátását támogató baranyai mozgalomról a *Sásd és
Vidéke* című hetilap is megemlékezett, 1919. július 13. számában. Őszin-
tén nyilvánult meg a falvak proletárságának rokonszenve a budapesti
lakosság iránt. A baranyai községekben mozgalom indult meg, hogy élel-
mizert gyűjtsenek és azt eljuttassák a fővárosba a lakosság számára.
Ellenszolgáltatásul szövetet, bőrt, cukrot, petróleumot, sót, vártak a ba-
ranyai falvak a fővárosból. A falu és város egymás kölcsönös segítése
nyilvánult meg ebben a megmozdulásban.

Miközben Budapest közellátását így segítette a direktórium, a szoms-
zédos megyék felé is védőintézkedéseket tett közellátási szempontból
és takarékosági célból. Budapest kivételével mindenhol megtiltotta az
állatkivitelét, hogy elsősorban a megyén belüli közéletmezési feladatoknak
meg tudjon felelni.

A megye szociálpolitikai ügyeinek az intézése ugyancsak a direktó-
rium hatáskörébe tartozott. Nemcsak hangoztatta mindenkinek a munká-
hoz való jogát, hanem a gyakorlatban is igyekezett mindenkit munká-
hoz juttatni. Községenként összeírták, hányan nem találnak helyben

munkaalkalmat. Pénzsegélyben részesítették a szociális gondozottakat, hadisegélyben a hadiárvékat, özvegyeket és rokkantakat. A lakáshiány leküzdésére Sásdon tervbe vették proletárházak építését. A nőknek a férfiakkal egyenlő jogokat biztosítottak.

A dolgozó nép ugyanúgy köztulajdonba vette az ipari üzemeket, bányákat, pénzintézeteket, a 100 holdon felüli mezőgazdasági ingatlanokat, mint a Magyar Tanácsköztársaság más megyéiben. A sásdi Gőzmalom és Villamossági Rt. háromtagú üzemi munkástanácsot és három bizalmi férfit választott. A sásdi Takarékpénztár Rt-t ugyancsak a dolgozók vették hatalmukba és itt is megalakították a háromtagú munkástanácsot.

A komlói hányászok is öntvékenyen vették kezükbe a termelést és maguk gondoskodtak Jánosi-Engel József erdejéből bányafaszükségletük kielégítéséről, nehogy a széntermelés folyamatossága megszakadjon. Erre a megyei direktóriumtól engedélyt kaptak.

A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete alapján a 100 holdon felüli birtokok minden tartozékukkal, élő és holt felszereléssel, valamint mezőgazdasági ipari üzemekkel Baranyában is minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába mentek át. A köztulajdonba vétel során egy hold szőlőterületet 10 hold szántóföld értékűnek vettek. Ugyanakkor amikor a nagybirtokokat szocializálták, a kisebb földmagántulajdonokat védelemben és adómentességben részesítették.

Baranyában is úgy történt, mint szerte az országban, hogy sok esetben a régi mezőgazdasági szakembereket a nagybirtokok köztulajdonba vétele után is alkalmazták a mezőgazdasági termelésben. A földtulajdonost, földhaszonbérlet, vagy földhaszonélvezőt a földművelésügyi népbizottság megbízhatta az érintett szocializált mezőgazdasági üzem szakmai irányításával, ha az érdekelt munkásság, cselédség, illetve azok bizalmi férfiai ezt kívánták, a helyi munkástanács támogatta és a kívánsághoz a megyei direktórium is hozzájárult. Ezt a hozzájárulási hatáskört a megyei direktórium átruházhatta a községi, vagy a megyei birtokrendező bizottságra. Megyénkben az a gyakorlat alakult ki, hogy a megyei birtokrendező és termelést biztosító bizottság erősítette meg állásukban a volt gazdatisztek, földbérlőket és földtulajdonosokat, akiknek meghagyását az érdekelt munkások és cselédek javasolták.

Baranyában a következő 100 kat. holdnál nagyobb birtokosok ingatlanai kerültek szocializálásra 1919-ben:

Gróf Majláth György birtoka Bakócán, Kisbesztercén, Szágyon, Horváthertelenden, Korpádon, — Szily Tamásé Gödreszentmártonban, — a Jeszenszky-testvéreké Gödrében, Gyűrűfűn, Ibfán, Goricán, — Sztankovánzky Jánosé Alsómocsoládon, — báró Puchner Károlynéé Bikalon, Köblényben és Hegyhátmarócon, — a vallásalapi birtok Nagyhajmáson és Mágocson, — Spitzer Imréé és Andrásé Godisán, Szatinán és Gyümölcsényben, — Fischer Jenőé Háromház-pusztán, Queutel Edéé Okorvölgyben és Szentkatalinon, — herceg Eszterházié Csikóstöttösön, Hörnyéken, Gerényesen, Jágónakon, Meződön, Tarrosan, Vásárosdombón, Tékesen,

Mekényesen, Kisvaszaron, Kaposszekcsőn, — Eggenhoffer Józsefé Ligeten és Vargán, — a pécsi székesegyházé Magyarszéken, — Rohr Henriké Szászváron, — Mauthner Ödöné Oroszlón, — a pécsi papneveldeé Felsőegerszegen, Kardos Sándorné Hidason, — dr. Perczel Béláé Ófalun.

Az egyes tulajdonosok birtokainak nagysága 100—15 000 kat. hold között mozgott. Az összes szocializált birtokok területe mintegy 35 000 kat. holdra terjedt. Akadt néhány olyan nagybirtok is, amelyik elkerülte a szocializálást.

A szocializált gazdaságok kerületi központi felügyelője *Vécsey Béla* volt.

A hegyháti járást három körzetre osztották fel: 1. a sásdi körzet 18 községgel és 7 szocializált gazdasággal, vezetője *Pápay Géza* körzeti gazdasági biztos, — 2. a bakócai körzet 43 községgel és 7 szocializált gazdasággal, vezetője *Békefy Géza* körzeti gazdasági biztos, — 3. a bikali körzet 19 községgel és 7 szocializált gazdasággal, vezetője *Magyar Géza* körzeti gazdasági biztos.

A pécsváradi és pécsi járáások meg nem szállt községei a bonyhádi járás alá voltak rendelve. A hegyháti járás szocializált erdőbirtokait pedig a dombóvári felügyelőség kezelte. A mágocsi vallásalap szántóingatlanait kisebb parcellákban kisparasztoknak adták bérbe.

A szocializált gazdaságoknak a Sásdi Takarékpénztárnál folyószámlájuk volt. A takarékpénztár mindegyik szocializált gazdaság részére külön folyószámlát vezetett. Az történt azonban, hogy a tulajdonos, bérlő, vagy gazdatiszt mindenütt birtokban maradt és gazdaságát maga vezette. A központi gazdasági szervek — kerületi felügyelőség, körzeti gazdasági biztosok — a gazdálkodásba nem igen szóltak bele, működésük lényegében csak formai volt és jóformán csak felülről jött rendelkezéseknek az egyes gazdaságokhoz való továbbítására szorítkozott.

A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete arról is intézkedett, hogy a „köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet művelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át. Így *termelőszövetkezeteknek* tagja lehet minden 16 éven felüli férfi és nő, aki a termelésben megfelelő számú munkanappal részt vesz. A jövedelemben mindenki a végzett munka arányában részesedik.”(5. §.)

A nagybirtokok szocializálásával tehát adva volt az út a termelőszövetkezetek létrehozására. Azonban a köztulajdonba vétel után a nagybirtokok élén maradt földbirtokosok, nagybérlők és intézők a termelőszövetkezetek alakítását megyénkben nem támogatták. Amikor erre vonatkozólag a földművelésügyi népbiztosság adatokat kért Baranyából, a direktórium válasza az volt, hogy ezideig a megyében termelőszövetkezet nem alakult.

A szövetkezeti mozgalomban a szomszédos Somogy megye azonban országos viszonylatban is élenjáró volt. Nyilván ez abból következett, hogy ott több volt a nagy latifundium és az agrárproletár mozgalmaknak is gazdagabb hagyományai voltak, mint Baranyában. Ezenkívül nálunk a gyorsabb forradalmi kibontakozásnak az is akadálya volt, hogy a me-

gye több mint négyötöd része megszállás alatt volt, s a pécsi forradalmárok jelentős része a demarkációs vonalon átjutva, éppen Kaposváron telepedett meg. Tehát Kaposvár a pécsi baloldali embereknek is részben gyűjtőhelye volt.

Igy történt aztán, hogy egy Somogy megyei gazdasági biztos és egy politikai megbízott Baranya megyében is azzal jelentkezett, hogy itt is mezőgazdasági termelőszövetkezetet akarnak alakítani. De a direktórium nem engedte, hogy más megyei szövetkezeti szervezők Baranya ügyeibe avatkozzanak. Egyébként a földművelésügyi népbiztosság külön Baranya megyei gazdasági megbízottat küldött ki Sásdra, akinek feladata volt a termelőszövetkezetek szervezése. A vita során a baranyai gazdasági megbízott arra is hivatkozott, hogy a földművelésügyi népbiztosság eddig még külön nem rendelkezett termelőszövetkezetek alakításáról.

Néhány hét múlva azonban a földművelésügyi népbiztosság értesítette megyénk direktóriumát, hogy az önálló Baranya megyei termelőszövetkezeti szervezetet, függetlenül a Somogy megyei szervezettől akkor fogja a népbiztosság felállítani, ha majd Pécs a szerb megszállás alól felszabadul. Addig is a baranyai termelőszövetkezetek kebelén belül, a sásdi kerületi műszaki hivatal képviseli.

Baranya megyében termelőszövetkezetet a Tanácsköztársaság idején nem létesítettek, de alakításukra voltak kísérletek, elsősorban a Somogy megyével határos községekben, mint pl. Kaposszekcsőn. Ezek azonban csak szervezési kísérletek maradtak és nyilván a gazdasági év végén kerülhetett volna sor nagyobb arányú szövetkezetszervező munkára Baranya megyében is.

A földreform műszaki végrehajtása a kerületi (megyei) *Mezőgazdasági Műszaki Hivatal* hatáskörébe tartozott. A megyei műszaki hivatalokat kerületi központi hivataloknak, a járásiakat pedig körzeti műszaki hivataloknak nevezték.

A Baranya megyei mezőgazdasági központi műszaki hivatal kicsiny magból, a szászvári kéttagú földbirtokrendező bizottságból fejlődött ki, amelynek feladata volt az 1919. XVIII. néptörvény végrehajtása. Tagjai közül az egyik mérnök, a másik ügyvéd volt. A mérnöktagot később műszaki főmegbízottá nevezték ki. A műszaki főmegbízottat a földművelésügyi népbiztosság 1919. júniusban a megye műszaki főmegbízottjává nevezte ki, s ettől kezdve feladata lett a megyében a szocializált birtokok műszaki munkálatainak felülvizsgálata és végrehajtása. A termelőszövetkezeti műszaki munkák is a hivatal hatáskörébe voltak utalva.

A műszaki főmegbízott 1919. április végén, az időt már előrehaladottnak találta a termelőszövetkezetek alakítására úgy, hogy meg ne zavarja a termelés rendes menetét. Azonban nyilván a gazdasági év végére beütemezte a termelőszövetkezeti szervező munkát, mert a műszaki hivatal hozzákezdett a 75 holdnál nagyobb birtokok összeírásához.

Később szabad megyerésünket a két járásnak megfelelően két termelési körzetre osztották, s a pécsváradi járás öt szabad községét — Hidasfalván az élen — a bonyhádi termelési körzethez, a sásdi járást (körzetet)

pedig a dombóvári termelési körzethez csatolták. (Tolna megye ugyanis két termelési kerületre volt felosztva: a szekszárdira és a dombóvárira.) Ez az ideiglenes gazdasági beosztás közlekedési szempontok figyelembe vételével történt és csak arra az időre tervezték, amíg Pécs a megszállás alól felszabadul.

Ez a Tolna megyéhez való kettős átcsatolás, amely csupán gazdasági szempontból történt, nem érintette a baranyai direktórium államigazgatási hatáskörét és a baranyai szabad megyerész közigazgatási egységét. A gazdasági beosztás tulajdonképpen szakszempontról történt, a direktórium továbbra is beleszólt az egész megyerész gazdasági ügyeibe is. Sőt a végleges és teljes gazdasági átcsatolás végeredményben sohasem sikerült, mert a megyei direktórium ezzel következetesen mindig szembehelezkedett.

A megyei direktóriumnak komoly erőfeszítéseket kellett tenni a pénzforgalom rendes mederben tartása érdekében, ami az új típusú gazdasági életnek szintén fontos területe volt. A falusi gazdálkodók egy része a pénzforgalomban vonakodott elfogadni a 25 és 200 koronás fehérhátú bankjegyeket. Katalin-pusztán a napszámosok sem akartak fehérpénzért dolgozni. A lakosságnak ezt a magatartását valószínűleg az is elősegítette, hogy a megszállás alatti pénzlebélyezések során szerbek is mellőzték a magyar fehérhátú papírpénzek lebélyezését. A megye szabad területén a direktóriumnak szigorú pénzügyi és pénzforgalmi intézkedéseket kellett tenni a spekulánsok megfékezése, a bankjegyek értékének megvédése céljából.

A direktórium irányította a megye kulturális, iskolai és szabadoktatási ügyeit. Megyénkben is megtörtént az állami és egyházi intézmények egymástól való elválasztása, az egyházi és községi iskolák államosítása. Az iskolai tantervet a közoktatásügyi népbiztosság nevezte ki. Az iskolák feletti felügyeletet a munkástanács művelődési osztálya gyakorolta.

A nép általános műveltségi színvonalának emelésére a megyei munkás-, katona- és földművestanács közművelődési bizottsága a szabadoktatás keretében népszerű előadásokat és előadásorozatokat rendezett. Köztulajdonba vették a tudományos és közművelődési könyvtárakat, valamint az elhagyott és földesúri könyvgyűjteményeket. Fontos népművelési eszköznek tekintették a filmet is.

Beindították a megye területén az analfabéta tanfolyamokat. A nép műveltségének emelését szívükön viselő falusi tanítók rendre megszervezték az írni-olvasni nemtudók kurzusait. Csak azokon a helyeken akadtak el a tanfolyamok, ahol a falusi nevelők nem tekintették szívügyüknek a lakosság kultúrismerteinek emelését.

A helyi sajtó is hathatósan szolgálta a szocialista eszmék terjesztését. A szabad megyerészben egyetlen tanácsköztársasági lap volt a *Sásd és Vidéke*. A lap megjelenése úgy volt biztosítható, hogy a direktórium komoly gondot fordított a papírellátásra.

A *Sásd és Vidéke* politikai hetilap volt, amely minden vasárnap jelent meg. Felelős szerkesztője *Albert István* kisvaszari tanító volt, de a szerkesztőség és kiadóhivatal Sásdon működött. A lap még 1917-ben indult, 1918. október végétől forradalmi hangja erősödött, 1919-ben pedig a tanácsköztársasági Baranya vármegye és sásdi járás hivatalos lapja lett. A legtöbbször négy oldalra terjedő kis hetilap igen fontos szerepet töltött be 1919-ben Baranya életében.

A *Sásd és Vidéke* című lap közölt forradalmi hangú politikai vezércikkeket, a megyei és járási direktóriumok, intézőbizottságok, különböző népbiztosi és megyei megbízottak által kiadott rendeleteket. Híreket adott az egyes szervek működéséről, a fontosabb közéleti eseményekről, az eszmei-ideológiai agitációs és szervező munkáról, s a forradalmi törvénszék ítéleteiről.

A hegyháti járási direktórium felhívta a munkástanácsokat, hogy a falvak részére kivétel nélkül rendeljék meg a *Sásd és Vidékét*, mert pontos tájékozódást ebből nyerhetnek a hivatalos rendeletekről és azok végrehajtásáról. A hírek rovatában sokszor szó esik a Sásdi Szocialista Párt értekezleteiről is.

A munkástanács és direktóriuma szervezte meg a megyében az első szabad május 1. megünneplését.

A forradalmi kormányzótanács XCIV. számú rendelete alapján a megyei munkástanács Sásdon, az ideiglenes megyeszékhelyen *Forradalmi Törvénszék*et állított fel a politikai bűnperekkel kapcsolatos forradalmi bíraskodásra. Elnöke volt *Záhonyi Aladár*, járásbíró, elnökhelyettese *Weichart Rezső* járásbíró, ülnökei *Szladkay Ferenc* asztalos, *Vincze Márton* és *Varga Lajos* kispapok, *Vecsera Márton* malommunkás. Vádbiztos volt *dr. Ernst Lajos* járásbírósi jegyző, helyettes vádbiztos a pécsi *Mihály* sásdi vasúti alkalmazott.

A Magyar Tanácsköztársaság honvédelmét a *Vörös Hadsereg*, rendőri feladatait pedig a *Vörösőrség* látta el. A megyei direktórium katonai ügyekkel nem foglalkozott. A vörös hadseregnek a felső katonai szervezettől, hadügyi népbiztosságtól függő centralizált szervezete volt. Azonban a direktórium természetesen minden eszközzel támogatta a vörös hadsereg szervezését, elhelyezését és gondoskodott élelmezéséről.

Azon községek közül, amelyek a demarkációs vonalhoz közel estek, Hetvehelyen, Abaligeten, Mánfán, Magyarszéken, Komlón, Sásdon, Vásárosdombón, Kaposszekcsőn, Szászváron a vörös hadsereg osztagai voltak elhelyezve.

A vörös hadseregbe való toborzást Baranyában is a kaposvári toborzó bizottság végezte.

A Vörösőrséget a volt karhatalmi alakulatokból és a felfegyverzett lakosságból szervezték meg. Lényegében tehát a vörösőrségbe beolvadtak a régi karhatalmi alakulatok is, mint a rendőrség, csendőrség, határrendőrség, pénzügyőrség, fegyőrség, nemzetőrség. Bakócán, Hidason, Komlón, Mágocson, Sásdon és Szászváron voltak a vörösőrségnek felállí-

tott őrsparancsnokságai. Sásdon székelte a vörösőr századparancsnokság, amely — felfelé haladva — a szekszárdi szárnyparancsnokság, a kaposvári ezred, a kaposvári dandár és a székesfehérvári kerületi vörösőrparancsnokság alá tartozott. A vörösőrség legfőbb szerve a vörösőr főparancsnokság volt Budapesten.

A tanácsköztársasági jogszabályok szerint a vörösőrségnek is centralizált rendőri szervezete volt. Helyi kívánságokat a vörösőrségre vonatkozóan a székesfehérvári kerületi parancsnokságnál kellett a direktóriumnak előterjesztenie. A direktórium a vörösőrséget is minden munkájában támogatta és egyes rendőri feladatok elvégzésére felhívhatta.

Az utolsó tanácskormányi intézkedés 1919. július 31-én érkezett Baranya megyébe. Táviratilag értesítette a belügyi népbiztos a megyei direktóriumot, hogy a Magyar Tanácsköztársaság neve Magyarországi Szövetséges Tanácsköztársaság névre változott. Ez az intézkedés egyébként megfelelt a Tanácsok Országos Gyűlése által még 1919. június 23-án elfogadott alkotmányban leszögeezett rendelkezéseknek.

A következő napon érkezett meg a munkástanács intézőbizottságához *Peyer Károly* új belügyminiszter értesítése, hogy a Kormányzótanács az antant megbízottakkal történt tanácskozások után lemondott és a kormányzást a munkásszervezetek vezetői vették át. Közölte *Peidl Gyula* szociáldemokrata szakszervezeti kormányának névsorát.

Megyei államigazgatási szervünk a hat-napos *Peidl*-kormány idején csak közlélmzési intézkedéseket tett. *Hajdú Gyula* kormányzótanácsbi biztos magához rendelte Kaposvárra *Weisz Pál* megyei élelmezési megbízottat, a megyei munkástanács intézőbizottsága pedig arra hívta fel *Weisz Pált*, hogy élelmezési raktárát a legszigorúbban őrizet alatt tartsa.

Friedrich István ellenforradalmi kormányának első intézkedése volt, hogy visszaállítsa Baranyában is a Tanácsköztársaság kikiáltása előtti polgári közigazgatási szervezetet. A sásdi alispáni hivatalt *Blaskovich Iván*, a hegyháti járási főszolgabírószágot *Forray Valér*, a pécsváradi főszolgabírószágot vezetését Hidason pedig *Lieber Ferenc* vette át. A községek, körjegyzőségek irányítását a jegyzők és községi képviselő testületek vették kezükbe. Ezzel a megyei, járási, községi munkás-, katoná-, földművestanácsok és forradalmi direktóriumai működése megszűnt.

A Magyar Tanácsköztársaság megszűnése után, amikor Magyarországon az ellenforradalom került uralomra, a szerb megszállók katonai parancsnoksága és polgári vezetői általában nem akadályozták a baranyai munkásmozgalmi életet. Ebben az időszakban általában zavartalanul szervezkedhetett, működhetett a *Pécsi Szocialista Párt*. A párt élvonalbeli tagjai — *Doktor Sándor*, *Komor Imre*, *Kozma József*, *Lefkovic Erőő*, *Matuzsán Béla* és mások — meglehetősen szabadon munkálkodhattak a mczgalom érdekében. Az SHS királyság a megszállt terület kapuit szélesre tárta az ellenforradalmi Magyarországról menekülő baloldaliak előtt.

A Pécsi Szocialista Párt mellett 1920 tavaszán megszervezték a párt ifjúsági szervezetét, majd pedig megindították az ifjűmunkások lapját.

A pécsi munkásmozgalomnak ez a viszonylag békés fejlődési időszaka 1921. augusztus 20-án szűnt meg, amikor a trianoni szerződés szerint a megszállt baranyai területek legnagyobb részét az SHS királyságnak ki kellett üríteni.

A kivonuló szerb csapatokkal együtt nagyrészt az SHS királyságba távoztak Pécsről és Baranyából azok a funkcionárius és mozgalmi emberek is, akiknek politikai okokból a magyar ellenforradalmi rendszer elől kellett menekülni. Közülük számosan hosszú időre menedéket találtak Jugoszláviában.

Válogatott dokumentumok

1. A HATALOM ÁTVÉTELE ÚJ HATALMI SZERVEK KIÉPÍTÉSE

1.

HÁROM TAGÚ MEGYEI DIREKTÓRIUM ALAKUL

„Munkástanács
Sásd,

Főszolgabíró hivatal.

A népbiztosok tanácsának határozata folytán a kormánybiztos állásától felmentetett. A munkástanács 3 tagú direktóriuma vegye át a végrehajtó hatalmat. A kormánybiztos beválasztható.

Belügyi népbiztos”

Forrás: B. m. L. Pécs, direktóriumi ir. 1/1919. sz. Távirat.

A MEGYEI DIREKTÓRIUM ÁTVESZI A HATALMAT

„Alispán Úrnak,
Sásd

Értesítjük Alispán Urat, hogy a Belügyi Népbiztos rendelete folytán a végrehajtó hatalmat a vármegye meg nem szállott területére vonatkozólag a sásdi munkástanács direktóriuma vette át.

A direktorium tagjai: Dr. Kerese György, dr. Fonyó Vilmos, Kéméndy József, Csizmadia Pál és Ignác József.

Felhívjuk Alispán Urat, hogy a direktoriumot működésében a legmesszebbmenő támogatásban részesítse és rendeleteinknek mindenben tegyen eleget.

Sásd, 1919. március 28.

Baranya vármegye direktóriuma”

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT HELYI SZERVEZETEINEK
KIALAKULÁSA

„A pártszervezést Baranyában a Magyarországi Szocialista Párt megyei szervezete irányította, amelynek apparátusa lenyúlt a legkisebb községig.

Magyaregregyén (1919 március végén) 180 taggal alakult meg az MSZP, s elnököt, alelnököt, titkárt, jegyzőt és pénztárost választottak a tagok.

Felsőmindszenten a gazdakör tagjaiból, napszámosokból, iparosokból, kereskedőkből szervezték meg az MSZP-t.

A *hegyháti járás* jegyzői kara is „minden külső kényszertől mentesen, egyes egyedül benső meggyőződését követve”, a mágocsi gyűlésen nagy lelkesedéssel üdvözölte a Tanácsköztársaságot... Bejelentették, hogy háttározatuk szerint minden kartársuk — akik eddig még nem tették volna —, azonnal lép az MSZP-be és mindenki azonnal hozzálát a pártnak jegyzőségükhöz tartozó területén való megszervezéséhez...”

Az ideiglenes megyeközpontban, *Sásdon*, Kändl János volt az MSZP titkára.”

SZOCIALISTA PÁRTKÖRÖK ALAKULNAK

„Püspöknádasd jegyzőségtől

Tekintetes Főszolgabíró Úr!

869. kig. 1919. számú rendeletre hivatkozva van szerencsém jelenteni, hogy az 1918. októberi forradalom óta körjegyzőségem községeiben a következő egyesületek alakultak.

A *Püspöknádasdi* social-demokrata pártkör, a famunkások országos szövetségének helyi csoportja.

A *Püspöknádasdi* ifjú munkások köre,
 az *óbányai* social-demokrata pártkör,
 a *kisújbányai* social-demokrata pártkör, és a
püspökszentlászlói social-demokrata pártkör . . .”

HIDASÍ PÁRTSZERVEZETEK

„Hidasí körjegyzőség

Főszolgabíró Úr!

... A proletár diktatúra alatt alakult egy *ifjúsági egylet* és pedig: Hidasí ifjak önképző köre címmel... A Diktatúra bukásakor önként feloszlott.

Volt még az országos szociál demokrata pártnak helyi csoportja, amelynek szervezője és elnöke Müller Menyhért ref. tanító volt...

Hidas, 1919. november hó 10-én.”

A SASDI SZOCIALISTA PARTKÖR

„A sásdi szocialista pártkör vasárnap, e hó 15-én tartja alakuló gyűlését a volt Társaskör helyiségében. Örömmel adunk hírt a pártkör alakulásáról, annál is inkább, mert a pártkörben szoros kapcsolatot látunk a sásdi és vidéki elvtársak között... Felhívjuk a vidéki elvtársakat, lépjenek be minél tömegesebben a pártkör tagjai közé, dokumentálják ez által is a szocialisták együttérzését...”

Forrás: Sásd és vidéke, 1919. június 15.

PÜSPÖKNÁDASD KÖZSÉG LAKOSSÁGA A SEGÉDJEGYZŐT
NÉPGYŰLÉSEN FOSZTOTTA MEG ÁLLÁSÁTÓL

„Baranya Vármegye Directoriumának,
Sásd

Püspöknádasd község lakossága f. é. márcz. 30-án megtartott népgyűlésen Körlaky György itteni segédjegyzőt állásától megfosztotta, mert a néppel szemben meg nem engedett kifejezéseket használt.

Helyébe a helyi munkástanács Fekete György hosszúhetényi s. jegyzőt, legutóbb egerági helyettes körjegyzőt ideiglenes minőségben kinevezte, ki is mint a szerbek által megszállott területekről menekült a vármegyei directorium által már előzőleg 296/1919. számú rendelettel ide rendeltetett ki. Ezen körülményről a Belügyi népbiztosság is értesítettett.

Püspöknádasd, 1919. április 3.

Püspöknádasd község direktóriuma”

2. ADATOK A MUNKÁS-KATONA- ÉS FÖLDMŰVES TANÁCSOK VÁLASZTÁSÁRÓL

1.

Község	A választás napja:	lélekszám	szavazat
Császtza	1919. április 9.	542	193
Kán	1919. április 9.	428	29
Kisbeszterce	1919. április 8.	248	22
Kishertelend	1919. április 9.	106	13
Magyarszék	1919. április 9.	804	100
Mánfa	1919. április 9.	648	120
Mecsekpölöske	1919. április 9.	507	72
Sásd	1919. április 6.	1 200	126
Ráckozár	1919. április 5.	1 305	96
Pécsbudafa	1919. április 9.	405	48
Szászvár	1919. április 6.	1 795	161
Tormás	1919. április 8.	687	57
Vékény	1919. április 6.	280	71
Liget	1919. április 9.	700	102
Szopok	1919. április 9.	218	21
Tófü	1919. április 4.	295	30

Forrás: PI Arch. választási jegyzőkönyvek.

TÁVIRATOK

1919. IV. 14. 12,30., Sásd

„Landler elvtársnak

Az országos tanácsba a választás Sásdon ma történt, a tanácsba bekerült Dr. Hajdu Gyula munkásvezér Pécsről, Dr. Havas Kornél párttitkár Pécsről.

Noé János asztalos...”

*

„Felvette: 1919. IV. 14. 10,20-kor Halmos
Sásd 201 4214 4

171 belügyi népbiztos

Országos tanácsba beválasztottak a mai napon Hajdu Gyula dr. Pécs Havas Kornél vasutas Pécs Mladencsics Sándor gépész K. szekcső Noé János asztalos Pécs Eibach János vas és fémmunkás Pécs Vogt Adolf Bányaszabolcsi bányatelep Weisz János bányász

Baranya vm Direktórium...”

3.

A DIREKTÓRIUMOK ÖSSZETÉTELE NÉHÁNY KÖZSÉG BEN

Helység	Név	Foglalkozás
Barátur	Steinerbrunner János	földműves
	Stehr János	földműves
	Huber János	tanító
Egyházbér	Böröcz Vendel	földműves
	Csillag Jenő	tanító
	Timár János	földműves
	Gotthár József	földműves
Magyarhertelend	Weitzl József	vasúti őr
	Kovács János	—
	Bálint Ferenc	erdőmérnök
	Specht Ádám	asztalos
	ifj. Bodor Ferenc	földműves
	Czike Vendel	földműves
	Szente József	földműves
Motill János	bányász	
Rapp József	földműves	

Forrás: B. m. L. Pécs, direktóriumi ir. 347/1919.

MUNKASTANÁCSSTAGOK NÉHÁNY HELYSÉGBEN

Heiység	Név	Foglalkozás
Orfű	Leisz János	kisbirtokos
	Bóna Sándor	tanító
	Ulner József	bognár
Abaliget	Mink János	földműves
	Rap Antal	kisbirtokos
	Schilli György	kisbirtokos
	Hergert János	kovács
	Pusch János	téglavető
	Prancz Mátyás	ács
Mecsekrákos	Pusch János	napszámos
	ifj. Till János	kisbirtokos
	Bein József	kőműves
Husztót	Lecztán János	tanító
	Salamon Márton	kisbirtokos
	ifj. Pető István	napszámos
	Szieber Mátyás	napszámos

3. AZ ELSŐ SZABAD MÁJUS 1-ÉNEK MEGÜNNEPLÉSE

1.

A MEGYEI DIREKTÓRIUM RENDELETE

„Járási Tanácsnak

a) Sásd

b) Hidas

A május 1-ének megünneplése tárgyában a következőket rendeljük el: *Munkaszünet tartandó.* Az összes üzletek és hivatalok ezen a napon zárva tartandók, az iskolákban a tanítás szünetel. A tanítók ezen a napon délelőtt tartsanak az iskolában ünnepélyt és a nap jelentőségét magyarázzák meg a tanulóknak.

Ezen rendelkezésünkről az összes községi munkástanácsokat haladéktalanul értesítse azzal, hogy lehetőleg minden községben tartsanak népünnepélyt.

Megjegyezzük, hogy akinek az állami adóhivataltól járandósága van, ezt az 1-jei ünnepre való tekintettel folyó hó 30-án vegye fel.

Sásd, 1919. április 24.

Baranya vm. direktóriuma”

1919. MÁJUS 1.

„A forradalom lelkesültséget keltő, virágillatos lombdíszes, madárdalos, szép hónap első napját, május 1-t, több évtizeddel ezelőtt ünneppé avatták a szocialisták, de sosem volt szebb ez az ünnep, mint az idén, amidőn a felszabadulástól lelkesült proletár tömeg szívvel-lélekkel ünnepelte a sok-sok millió proletár testvér szabadságát... Május 1-én reggel zenés ébresztő volt a község több pontján. A helybeli iskolák reggel 8 órakor a nap jelentőségének megmagyarázása után megkezdték a felvonulást a vöröskatonák zenekarának kíséretével. A járási és a vármegyei tanács-helyiségéből indult ki ezután mintegy 1000 emberből álló tüntető körmenet... Majd Havas elvtárs mondotta el beszédét, megmagyarázta a nap jelentőségét a szocializmus kezdetét, a fejlődést az üldöztetést, a diadalmas győzelmet, a beszédet a közönség nagy figyelemmel és tetszéssel hallgatta...”

5. AZ ÚJ GAZDASÁGI, TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS RENDÉRT

1.

A MI UTUNK

„Az az önelégült diadalmas mosoly, ami néhány kétes jellemű hegyháti népnyzó arcára kiült, nem állandósult s ma már kétségbeesett grimasszá fagyott. A jajveszékélést folytathatják régi recipéjük szerint. De hiábavaló minden görcsös ragaszkodásuk a régi kiváltságaikhoz, a szabad népnyzáshoz, a népet ma már nem maszlagolhatják arra, hogy önként vegye nyakába a kapitalista ígát. Valahányszor veszélybe forgott eddig a here népnyzók kiváltsága, hogy a maguk lelketlenségéről, gazságaikról eltereljék a dolgozó nép figyelmét, vallási és faji gyűlöletet szítottak, azzal bódították a tömeget: ‚Üssd a zsidót, ‚Huncut német, ‚Bitang magyar. Ezekkel a gyalázatos jelszavakkal egyenletlenséget, gyűlölséget vetettek az egymást soha nem bántó, egymással békén együttélő emberek közé. Ez a népbutító módszer ma már nem válik be. Még olyan ökröt nem láttam, amelyik jószántából ment volna a vágóhidra. Micsoda, öntelt, vakmerő idea, hogy a munkás, a dolgozó nép rabszolgamódra vágyódva, ön-maga faragja meg igáját?

Nem. Ez nem fog megtörténni. Papírhiány miatt két számunk nem jelenhetett meg. A kárörvendő pletyka már arról is tudott, hogy a „Sásd és Vidéke” megszűnt. Néhány népnyzó burzsoá, akiknek volt gondjuk rá, hogy ez a hír minél gyorsabban s minél szélesebb körben terjesztessék, dupla tokát eresztett erre az örömhírré. Közben titokzatosan sugdolózták június 25. Mi lesz akkor? Valami lesz! Valami nagy változás!? Erre a hírré már egynémely potroh is növekedőben volt. Gonosz, lelketlen örömmük nem tartott soká olyan volt, mint a tiszavirág. Az ellenforradalmat, amelynek száalai elnyúlnak a demarkációs vonalon túlnan, egész Pécsig, leverte a proletariátus vasökle: De nem szűnt meg lapunk sem, hanem folytatja megszokott harcát a becsületes dolgozó nép érdekében. *Elsősorban belső békére, a közállapotok megszilárdítására van szükségünk.* Hát nem volt elég a négy és fél éves embermészárlás? Nem szenvedtünk, nem nélkülöztünk már eleget? Megengedhető az, hogy vagyonszerző ösökkel dicsekvő mágnások, elhízott bankárok csalással, népbolondítással, programagitációval, vesztegetéssel ellenforradalmat szítsanak? Hát nem elég tragikus a mi helyzetünk, hogy csak egyik kezünkkel dolgozhatunk, másikkal önvédelmünkre fegyvert kell tartanunk?

A kímélet ma egyenlő az öngyilkossággal. Aki fegyvert fog a közbéke ellen, aki a herék bűnnel fertőzött hatalmának visszaszerzéséért gyilkolja embertársát, nem érdemel kíméletet. Hogy vidéken is vannak titkos hívei az ellenforradalomnak, tudjuk. Számon tarjuk őket. De tudjuk azt is, hogy vannak együgyű eltévelyedettek is, akiket még mindig járszallagon vezetnek. Gonosz ösztönökre spekuláló népnyzók. S végül tudunk arról is, hogy járásunk dolgozó népének túlnyomó része komoly, öntudatos híve a szociális eszméknek s nem fog beugrani semmiféle bűnös uszításnak s kímélet nélkül fog lesújtani azokra, akik fegyverrel, programagitációval, vesztegetéssel, ámitással ellenforradalmat kísérelnek meg. *Mi a szocializmus igazságait hirdetjük, s nyilegyenesen haladunk megkezdett utunkon, amely bár lassan, de boldog nép honába fog vezetni.*"

TERMELŐSZÖVETKEZET

„Jegyzőkönyv

Felvétetett *Gödrén* 1919. március 27-én a Termelő Szövetkezet közgyűléséről . . .

A közgyűlés tárgya a szoc. term. szöv. megalakítása.

A közgyűlés elfogadja a köv. hat. javaslatokat:

Minthogy a földbirtok reformnak parcellázás útján való keresztülvitele sem a földet nem juttatja elég gyorsan az igényjogosultak birtokába, sem a termelés folyamatosságát nem biztosítja, mondja ki a közgyűlés, hogy a helybeli igényjogosultak földigényüket szövetkezeti gazdálkodás formájában óhajtják érvényesíteni, s követeli, hogy a Gödrei uradalom (területe 1200 kat. hold, tulajdonosa (bérlő) özv. Jeneszki Imréné) teljes felszerelésével haladéktalanul az igény jogosultak, illetve az ezekből alakulandó szövetkezetnek birtokába adassék. Ennek megtörténtéig és a birtokbavételig a közgyűlés megbízottjai útján azonnal foganatosítja, s a birtokon való rendelkezést jelen pillanattól átveszi.

A birtokról élő vagy holt vagyon nem vihető el; ezen ténykedés esetleg karhatalommal akadályozandó meg.

A közgyűlés a birtok ideiglenes kezelésére a köv. elvtársakat delegálja:

Veisz Dezső, Kőműves István, Révész József.

S egyben utasítja őket, hogy a közgyűlésnek az azonnali birtokba vételre vonatkozó határozatát haladéktalanul hajtsa végre. Több tárgy nem lévén, a gyűlés véget ért Kmft.”

4. A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK MŰKÖDÉSE

1.

A „VÖRÖS ZÁSZLÓALJ” ESKÜDTSZÉKÉNEK ELSŐ ÍTÉLETEI

„... A vörös hadsereg proletárkatonáitól szocialista fegyelmet várunk, követelünk. Akik ez ellen vétenek, szocialista szigorral bánunk el velük. Ezt igazolja a kaposvári ‚vörös zászlóalj’ esküdtszékének első két ítélete, amelyek így szólnak: Kollárits Ferenc géppuskás-századbeli ‚Vörös Katona’ a *szászvári különítmény* tagja állandó ittasságával, brutális magaviselettel és felszerelési tárgyainak (karabély, pokrócok) eladásával vádolható meg.

A ‚Vörös Zászlóalj’ esküdtszéke ezen ügyben a következőképpen ítélezett:

Kollárits Ferenc szül. 1896. évben Drávatamásiban, állandó drávatamási lakos a ‚Vörös Hadsereg’ kötelékéből ezennel kizáratott. Ezen kizárás a ‚Vörös Hadsereg’ összes alakulataival közöltetett. Katonai ruházatától, felszereléseitől ezennel megfosztatott, az esetben, ha másik ruhája nincs, ócska katonai ruha adatik neki. Elmaradt illetményei a mai napig kiutaltatnak...

Miután az esküdtszék megállapította, hogy a fentnevezett vádlott a Tanácsköztársaság szesztilalmi rendelkezéseibe ütköző cselekményt is követett el, forradalmi törvényszék elé állítatik és a törvényszék összeüléseiig is a Baross-laktanya zárkájában, szigorú őrizetben tartatik...”

ÍTELETEK AZ ALKOHOLTILALOM MEGSZEGÉSEÉRT,
FEGYVER BE NEM SZOLGÁLTATÁSÉRT

„A *magyarszéki* katonai törvényszék május 5-én Werner Ádám és felesége *baráturi* lakosokat az alkohol tilalom megszegéséért és a vörös hadsereg gyalázásáért 10 000 Korona pénzbüntetésre ítélte. Az ítéletet nyomban végre is hajtotta. A 10 000 Koronát a Komlón tartózkodó *pécsi menekült bányászok* fölségélyezésére fordítják.”

*

„A Sásdon székelő *baranyamegyei* forradalmi törvényszék június 25. napján megkezdte működését. Szabó Ferenc szászvári lakost fegyver be nem szolgáltatásáért 5 napi elzárásra ítélte.”

PÉCSI VÖRÖS KATONÁK

„... f. hó 19-én elmentek Sásdról, de most már megírhatjuk, hogy az eddig itt volt katonák közül ezek voltak a legderckabbak. Azon voltak ők, hogy kellemetlenség ne érje a lakosságot. Virágot ugyan téptek elég! No de, hát még azt se!? Úgy értesülünk, hogy a jövőben nem jön többé katonaság Sásdra, csupán egy vörösezred parancsnoksága és gazdasági hivatala...”

AZ ÚJ MŰVÉSZETÉRT

„Művészetet, nemes szórakozást követelünk a dolgozó népnek. Milliók éltek és haltak meg anélkül, hogy a munkával, gonddal, betegséggel teli életükbe bevilágított volna a művészeti örömök egyetlen tiszta sugara...

A rideg kapitalizmus minden személyi kapcsolatot megsemmisített a vállalkozó és a munkás között, széttepte az öröm és az értelmes munka ama szálait, melyek a munkást az általa előállított munkatermékhez fűzték...

Amikor a néptömeg nem egyéb, mint értelmetlen és a végletekig kihasznált munkaeszköz, hozzáférhetetlenné válik számára a friss élet-erő, a jókedvnek és a derült szemlélődésnek az a hangulata, mely nélkül egészséges művészet el sem képzelhető...

Mínál nagyobb a munka produktivitása, annál inkább nevededik az értelmes, szabad és életvidám emberek művészetszomjas száma.

A művészet ereszkedjék le a néphez, aztán emelje fel magához. Annak a népnek, mely kenyérért, szabadságért s ezzel kultúrájáért is küzd. joga van a művészethez, mert a testi munka felszabadítása nélkül nem törheti szét rabláncait a szellemi munka sem...

Ezért követelünk művészetet, nemes szórakozást a dolgozó nép számára.”

Polgártársak!

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya dr. Keresse vármegyei kormánybiztost felmentette állásától és a végrehajtó hatalmat

**Baranyavármegye meg nem szállott
egész területén**

a sásdi szocialista pártban szervezett testi és szellemi munkásság alábbi kiküldöttjeire (direktórium) ruházta. A direktórium tagjává választottuk a Tanácskormány rendelkezése folytán dr. Keresse György volt kormánybiztost is.

Midőn a vármegyében átvesszük a végrehajtó hatalmat, felhivunk mindenkit, hogy felelősségteljes munkánkban támogasson, a közrendet s vagyonbiztonságot megőrizni segítsen.

Mindenki végezze munkáját és dolgozzék, mint eddig. A proletárkormány csak annak fog kenyeret adni, aki dolgozik.

A Munkástanács direktóriuma :

Csizmadia Pál,

Dr. Fonyó Vilmos,

Ignácz József,

Kéméndy József,

Dr. Keresse György.

Feliratok: 10
Előzetes ár: 12
Évi ár: 6
Hangy. ár: 5
Egy kópé: 1
Egyes szám: 24 fillér.

MUNKÁS

Alkotmányos és szociáldemokrata politikai közlöny. — Hirdetési díjak külön tárfeliratban. — 544 oldal.

Szociáldemokrata politikai hetilap, a szervezett ipari, földmiveli- és bányamunkások pécsi közlönye

Mindenkém pénzek levelek és egyéb különemények a "MUNKÁS" szerkesztőségébe. — Zrinyi-utca 18. címre küldendő.

Felölös szerk.: NOÉ JÁNOS. Kiadja: A pécsi szociáldemokrata pártvezetőség.

Szövegcsatolmányok közlönök. A hirdetés, rovatban közölt hirdetések díja tartfak szerint számított. — Hirdetéseket csak péntek délelőtt 9 óráig vesztők fel.

Az idők teljessége

Érkezett el március huszonegyedikével a magyarországi öntudatos proletáratörség, mely annak a nagyvárú gazdasági küzdelmeknek régén elhajlott és végtelenségig a jelentéket, amit *kommunista társadalmi* képeben öntudatos és epigoniútként ezútképen állít szembe a kapitalizmus elnyomásával, kizsákmányolásával és az osztályuralmi állam minden zsarnok-szával.

Az idők teljessége ez a számunkra máris, ha ha egyelőre meg boris fejünk fölött az égből, zavaros hullámok csapdésnak is mezzig hajók oldalait és eszevesztett szelvényfedést is vitalátnak a viharzó teiger örvénylési köllös közepén. A proletárlaburátit van marés nemidők többé. Az állam-állam bírtékosa, urai vagynak. Lezdöntötték a kapitalizmus hadváyát és közhették a néleket, miután ezútképen megföldültek a régi imperialista politizmus osztályuralom-gonosz bunszétvezetelét. A nyugati kultúra és szabadság nem tart már rábácságoti mindet, mert átszáguldtunk azokon mertételes országok és ifjú erőit, hatalmas elcsapástól durzadó nemidőssal közel felé borszárdott mindet, abban az új honigaladás példaszóráit szerezte felénk a felkelő nap város ácsulajta.

A kapitalizmus, mely a magatereintelle proletarizusa mellett kibújajozta a maga imperializmusát, militarizmusát elnyomását és minden gonoszságát, verözönbe kerestte volt of exellét az egész művelt világot. A nyugalalmi törekvések, az egymást legizás pokoli tervei, melyből a tőrök erkölcsielleni teit, taplakozók, egymás ellen szolgált a népeket. Emlékezünk a térszerem k mindent ártalmazna, iskolája, papja, színháza és honokrajai, iradalmi és művészeti mind, mond azt a élt szelgíték, hogy a népünk megkél félrevesztek, tudatlan és engedelmességel állásítsák a zsarnok tőkésnek. Észlelve fejevél is adott a tőkés töméselőzibe és osztálylöröségét a feje föl. Militarizmus és osztálylöröségével szembe, mely a tudatlanság tenyésztés mellett erakos elnyomást, politikai jogtalanságot és semmibevészt juttatott a proletariatusnak osztályszelvé.

Ilyen állapotok mellett nem volt nehéz feladat verheborítani a világot. Elszántította azonban magát a tőkés uralom, amikor azt látte, hogy a hosszú modern háború megdörögészi és nem fejleszt a proletárlaburátit az akaratától. A világháború, mely új hódításokert, új korszaki ányátható feltelet a egyszerűsített indult meg egyszerű és mindannyóbb inerkében öntudatos érdeke nem-9. Közi proletárlaburátit osztálylöröségét egyszerű valak. törésztit a asztól — bántóúttól társ imperialista toksadalmu mar annak ossz kázásán. Az orosz proletárlaburátit a toksadalmu kibújajozta és közzé kímányolomog volt talvá, megvártaúttól és k rárta szemközti. A nemzetközi kapitalizmus imperializmus megkönyösödött há emek házra, de megvárdokolt és tovább lözötték a megkötött uton. Az antant imperialistái meg a fegyverszeresere sikerülté őket, igazságos béke igényésével buaztak és kora-bodték. Kifejeztek csak pohintés és kora-bodték volt, az kijelenté nyomban, mielőtt sikerült a lornai a német és osztrák-magyar imperializmus.

A háborúban tehát elhullott a német és osztrák-magyar imperializmus, de elhullott egyben a régi autokratia államforma is a gáposzástól, mindenestől. Népköztársaságok alakultak a régi autokratia államokból, melyek messzen hittek, hogy a győztes antant persze lejt lalljogardat. És alóttak, mert a győztes antant imperialistái a legvőzötték teljes tőkértelettel és végtel megvárdták akanták megpöccsítélti. Parisban, Diktálniakartak olyan hétékeltételeket, amelyek a győztes imperializmus teljes túlsúlyát biztosították volna a legvőzötték felett hosszú ideire és a világot nem szabaitották vol a meg az ókavótközéú háborúk lehetőségtel, sőt új csirák hízelték volna a azoknak a megvárdott, megvárdott és elégedtetkédő népek lelkeiben.

Ezek közé a népek közé tartozott a magyar népis, amelynek egész létét, jövőjét akarták tőkértelettel a paris. Az országot képzés a szociáldemokrata államok imperia- zmusának akarták kiszolgáltatni, benünkét teljesen idegen igába hajtani és országunkat a felszabadult orosz testvérek elleni imperia-

lista hadjárata felvonulási terítkevé akarták megteenni.

Mikébbett volna más a magyar proletárlaburátit válasza erre a galád merényletre, mint az a bátor és öntudatos lépes, amelyet megtett azzal, hogy rálepett a boltyvadás utána, csatlakozott az orosz szovjet-köztársasághoz sőt bent megvárta a maga proletárlaburátit uraját! El kellett vésni Nyugatot, mert ottan a szociális és messzanyúságos robbant átja árdi jöttek a győztes lozrodók, mint a posztvadás és Kelet felé kellett tartani a keménykedő tekinteteket és nyugatit leszereljőbbukart, mert csak ottan lehetett hazánk pártfogósait, proletárlaburátit érdemelővének és a nemzetközi proletárlaburátit végű közömi lehetőségeikert biztosítani.

És a magyar proletárlaburátit most ha szelvétt hajad és végtel bontakékatalla viharban orosz testvérek oldalán, de bíz a ő magy igazságának végtel dimádban.

Magyarország Tanácsköztársaság.

A párisi békekonferencia tiltkos határozata. — Károlyi és a kormány lemondása. — Az új szovjetkormány és a proletárlaburátit. — Az új kormány intézkedése.

1919. március 21-ike világértéi című tevézetéséú ártum Magyarország, de különösen a magyar proletariatus osztályhátáinak történelmében. Az 1918. októberi forradalom győzelm után rövid pár hónapra gőzött a magyar öntudatos proletariatus osztályhárca. Győzött abban az értelemben, hogy az államhatalmat sikerült teljesen megvárdítani és a proletárlaburátit teremté meg az orosz szovjeturalom mindjára. Lapunk vezető helyén erdeimben felbázdult a társaság, vihar történelmi események, nálhí a nagy forradalmi áttakukés főbb szereplőit kívánjuk az olvasóval megismertetői és a történelmi számura lapunkban is megkördíté.

A párisi tiltkos döntés.

Március 20-án a budapesti francia misszia parancsnoka, Vix aközredés egy jevezéket kezelték *Károlyi* ide, kies. társaságát elhárétek, melynek részletes közléstől csak tőkértelet fölténi el kell tekintnünk, de melynek lényege nem kevesebbélt tartalmaz, mind azt, hogy a párisi békekonferencia olyan tiltkos döntést hozott Magyarországra nézve, mely ha borszárdt lett volna a vive, ez esetben csaknem teljesen megvárdt volna az antant az ország területét és az orosz szovjeturalom elleni hadműveletek felvonulási területévé akarták megteenni. Egyben közölte a jevezéket, hogy az eddigi demarkációsális vonalak végleges politikai határoknak tekintendők. Ez a nyakvadás határozat Magyarország teljes tőkértelettel erőlté; kiszolgáltatni akarta

az antant az országot az azt környező apróbb államok imperialistáinak szabad tédájául, mintegy zöldképen a toksás és eszt imperialisták etvágyáik.

Károlyi és a kormány lemondása.

A kormányának nem volt más temivalóság ezela helyzettészemben, mint a lemondás. Úgyanazt tette Károlyi útkök, akár világszerte közölte Vix aközredés, hogy a kormány ezt a határozatot el nem fogadhatja, hanem lemond és átáda helyét egy új kormányának, mely nem lehet más, mint laburátit proletárlaburátit. Az országot már amögös is tőkértelet szűrészté, amely lehetővé fejte az ország magy testvérek megvárdási és minden szeréforrátt való elvárdási. Ez az új döntés pedig teljes meseműnyeséket jelöltt volna Magyarországra, amélt a kormány a felbázdott nem vállalhatja.

Károlyi szóra.

Károlyi útkök a kormányt végeben az akébb szótban zella tudomásán az országok a magya és a kormány lemondást és antak okkalt.

Magyarország népeze!

A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép szelvéttől a magyar proletariatus támogatásával kormányoztak, lelkütek, hogy a viszonyok kényserítő ereje új irányt parancsol.

Baranyamegye dolgozó népéhez!

A naplopásból élő nagybirtokosok és tőkések bandája mindenféle örült híreket terjeszt köztetek, hogy hiteteket megrendítse a Magyarországi Tanácsköztársasággal szemben.

Nem igaz az, hogy Magyarországon rémuralom van, hanem az a valóság, hogy csak a dolgozóknak van szavuk. Hazugság mind, hogy Tanácsmagyarországban lázadások vannak, csak az ezerholdjaikat elvesztett urak és a millióikat elvesztő hadseregszállítók nem tudnak belenyugodni abba, hogy most már a dolgozó nép maga fogja az ügyeit intézni. Természetesen ezekkel a bitangokkal érdemtek szerint bánunk el.

A magyarországi Tanácsköztársaság tanubizonyosságát adta az erejének akkor, mikor a cseheket békére kényszerítette és a románoktól pedig visszahódított egy nagy területet, melyet a magyar urak gazságai miatt veszítettünk el.

Hitvány rágalom, hogy a Tanácskormány elveszi a munkával szerzett vagyont, mert csak a 100 holdon felüli birtokot sajátítja ki.

Figyelmeztetjük Baranya dolgozó népét, hogy ne engedje magát az uraktól félrevezetni és ne üljön fel a fehér gárdák alávaló uszításának.

Jusson esztükbe, hogy ezt az országot mindig a nagyurak és a bankárok vitték romlásba. Most is veletek és a Ti véretek árán akarják megvédeni az ezerholdjaikat és a millióikat. Kergessétek el magatoktól a fehér gárdába tömörülni akaró naplopókat és bizzatok a Tanácsköztársaság vörös hadseregében, mely már testvéreitek millióit felszabadította és nem fog rólatok sem megfélemlkezni.

Éljen a Vörös Hadsereg! Éljen a dolgozók uralma!

Éljen a világszabadság!

SÁSD és VIDÉKE

Előfizetés árak: Egész évre 40 kor.
Félévre 20 kor. Negyedévre 10 korona.
Egyes szám ára 80 fillér. — Nyitási
soroknál 2 korona. Kéziratok vissza-
tétel nélküli.

POLITIKAI HETILAP.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

SÁSDON.

Feliratok megküldésére: **ALBERT ISTVÁN.**

Megjelenik minden vasárnap.

Örültség

még csak elgondolni is, hogy akadnak emberek, kik nem hogy készséges lelkesedéssel csatlakoznak a proletáriátus-hoz, de nehézségeket, akadályokat gördítenek építő, alkotó munkánk elé.

A kapitálisták uralma rettenetes helyzetbe sodorta az emberiséget. Amerre nézünk, a háború véros, fűszkös romjai meredeznek felénk. Az erkölcsök eltávoztak, a szén és nyersanyag hiánya, a fegyverem lezárása, a termelési eszközök lerongyolódása az a hagyaték, amit a saját bűneibe fult kapitalista uralom reánk hagyott s amit a szocializmus kénytelen volt átvenni.

A proletáriátus nem rind vissza az eléje tornyosuló bajjait, s ehelyett

vébe vetett fanatikus hittel, mielőtt az alkotó munkához foghatna, kezébe kell hogy vegye a nagy seprőt, hogy eltakarítsa azt a rengeteg piszkot, ganajt, ami a kapitálisták bűnös uralma alatt felgyülemlett; hogy eltávolítsa a közéletből azokat a gőgös, elbizakodott, vagyont háricsoló, dologkerülő stréber alakokat, kik egyiptomi siskaként leptek el minden működési kört, hol ezerfajta bűnösüknek alkalom kínálkozott.

Ha a tisztítás, a takarítás munkáját az egész vonalon befejeztük, akkor és csak akkor foghatunk hozzá az alkotásokhoz, hogy valóra váltsunk azt a boldog állapot, amit Marx és Engels festettek elénk.

Ez az idő már nincs messze. Mielőtt tul leszünk az átmenet válságain, a proletáriátus történelmi hivatásában való törhetlen bizakodás meg fogja érlelni, valóra fogja váltani, ha kell önmegtartóztatással, ha kell áldozatkészséggel, azt a sóvárgott jövőt amikor minden dolgozó munkás egészséges, kényelmes, életszükségletének megfelelő lakásban fog lakhatni; bőséges, egészséges és izletes táplálékhoz juthat; el lesz látva fehérművel, ruhával s mindennel, ami életét kellemessé, örömteljessé teszi; amikor a legkiválóbb emberek önzetlenül, hozzáértéssel intézik a dolgozók ügyét s a legtökéletesebb demokrácia, az osztály-

alkalmi társadalom létesül, mely nem ismer sem erőszakot, sem kormányzatot.

Ennek az álmokképnek megvalósulásáért érdemes élni, érlelmes küzdeni, szenvedni, ennek elérését tuzte céljaul a proletáriátus es el is fogja érni könyörölen proletárdiktaturán át.

A kapitálista uralom megtévesztő alkával vallotta: a cél szentesíti az eszközöket.

Céljuk volt a munkás milliók kiszáradnyóhása, a maguk gőgös here uralma; eszközeik a lélekbutítás, az ámitás. Amily magas a cél, oly nemtelenek az eszközök.

A proletáriátusnak célja a lelkek felszabadítása a megölhetes nyomasztó eljáratól, a munkák, a neves szórakozások, a nagyvárosi élet, a felelősségi az-

Amíg a kapitálisták uralma országos léhságával, sorozatos bűnével ásta sírját, a proletáriátus rohanását közeledik céljához es el is fogja érni, mert nincs ország, nincs nagyobb állam, ahol a proletáriátus nem oly hatalom, amellyel mindenkinek számolnia kell. Minden, ami a nagyvilágban történik, ránk való tekintettel történik. Nagyhatalom vagyunk, amelytől félni kell, amelytől több függ, mint más nagyhatalomtól.

A falusi nép — és ez világszerte általános tünet — csak akkor csatlakozik a forradalomhoz, ha az mint befejezett tény, kézzel fogható előnyökkel kecsegtet.

A proletáriátus nemzeteket és népeket hódító világmegváltó eszméi lassan ugyan, de tért hódítanak a falusi házak lakói között, a nép értelmesebb része olvas, tanul s kezdi belátni, hogy a szocialista társadalom emberhez méltóbb életet akar és tud számára nyújtani, mint a tőkes társadalom, amelynek igája alatt kora reggeltől késő estig dolgozott s bár lett is volna módjában életviszonyait kedvezőbbé tenni, szomorú kulturálatlanságában csak tengette életét.

A józan gondolkodású, értelmes falusi gazdák ma már mind hívei a Tanácsköztársaságnak és ez újabb jele annak, hogy a proletáriátus uralma biztosított-nak tekinthető.

Kiáltvány

a megszállott területek

összes vasutasaihoz!

Felhívom a megszállt területeken és Horvátországban **szolgálatot teljesítő összes vasutas elvlársaimat**, hogy a proletár diktatúra diadalának biztosítása és teljes győzelmünk érdekében **lépjenek haladéktalanul sztrájkba** és szüntessenek be azonnal minden munkát.

Tegyék a forgalmat minden módon a szükséges vasuti berendezések megrongálásával is – lehetetlenné.

Szítsanak győzelmünk érdekében **fegyveres felkelést**, lyetekben vegyenek lehetőleg tetteleg részt.

Aki várakozáson ellenére felhívásomat vonakodniék teljesíteni, vagy annak végrehajtása elé akadályokat gördítene, azt forradalmi törvényszék elé fogjuk állítani.

Elvárom elvtársaimtól, hogy az áruló neveit előjegyzésbe fogják venni.

A felszabadító munka már megindult

Elytársi udvözléttel a forradalmi komünizotanács megbízásából

L a n d l e r
népbiztos.

Szenet adjatok, magyar bányászok!

A végtélet reszketése borzong a magyar föld alatt. Láncra vertek ott egy óriást, olyan hatalmasat és olyan gazdagot, aminő még a mesében sincs. Minden kincs és minden erő ami a földben van, az övé. Gép nem mozog, mozdony nem futhat, ha megköli magát. Ha megdermed és köreiben megfagy a fekete vérkeringés, akkor biábvaváló az emberi lelemény, szorgalom és szidás meddőre szárad, mint a gyermeké, elvetélt asszony, ha ez az óriás mozdulatlanságba zsidbad. Mert a földnek ő a lelke és föle erva a fény és a meleg és minden erő, amely munkára és alkotásra serkent.

Hát ezt az óriást verték láncra a föld alatt. Nem halljátok az üvöltését? Nem látjátok szörnyü vergődését? 'Emberek, magyar bányászok, ti szent munkáisi a fekete kupolájú szent templomoknak, ébredjete hát! A munka oltárán el akarják oltani az örök lángot segitsete hát! A magyar szénre tette rá a kezét az ellenség, ne tűrjete!

Ne engedjete, hogy itt, ahol millió meg millió proletár ujjongva ünnepli a munka megváltás nagy világünnepét, megfulladjon minden munkaakarás és megszűnjön minden munkalehetőség.

Nincs ország a világon, amely olyan nagy feladatok előtt álljon, mint a mi országunk. Mert itt éhezete legtöbbet az emberek és itt dolgozta legkevesebbet a gazdagok. A legkegyetlenebbül kizsákmányolt emberek és a legelnyomottabbak itt szinylödeke. Iskolát kórházat keveset építete, a gyárakból pedig munkabörtönöket csináltak a kizsákmányolók. Most felszabadultunk, a munka megérdemelt jogához jutott, a munkás pedig emberméltóságához. Most kellene dolgozni igazán, hogy kipótoljuk mindazt, amit ezer éven elmulasztottunk és helyrehozzuk azt a szörnyü romholást, amelyet elszenvedtünk a ránkényszerítet háboru borzalmai alatt.

De ha kifogyunk a szénünkéből, mindenünkéből kifogyunk akkor még a reménységéből is.

Gondoljatek valami elképzelhetlenül nagy napfogyatkozásra, gondoljatek aztán embermilliókra, amelyek fázna az sötétségben élne, gondoljatek, emberek, virágtalan tavaszokra és gyümölcstelen nyara'kra és ha mindezt észsel felfogtatek, akkor ugy-e a legretentőbb lezülés és a legiszonytatóbb elnyomorodás képét hordjatek irtózó lelkeletekben.

Most pedig próbáljatek elképzelni, hogy mindez nem is lehetségtelen. Hogy van talán valami ördögi erő, amely kényszeríteni tudja a napot, hogy szegődményéből kiálljon és ne szolgálja többet az emberiséget. Bujjon meg valami örökös borulat mögött és ne adjon több fényt és meleget. Nem volnának többé gyönyörü vrradások és munkára serkentő szép harmatos reggelek; napdelelők se volnának, egyáltalán semmisse volna, ami megbuzdítsa az embert és fáradt csontjaiba új erőt öntsön.

Józan észsel persze bajos elképzelni ilyen utolsó ítéletet. Es ha mindig csak az égre néz az ember, akkor nem is tudja elképzelni, mert olyan erő, amely a napot utjából kilendítse, nincsen, nemp is lesz.

De ne az égre nézzete csak, hanem nézzete egyszer a föld alá is és akkor mindjárt érezni fogjatek, hogy a fénytől és melegtől meg lehet fosztani az emberiséget, ha mindjárt nem is úgy, hogy vastag szubát borítson a napra valami világgyűlöli ördög-ivadék.

Mert, ti bányászok legjobban tudjatek, hogy a világosságot és a meleget nemcsak az ég adja, hanem adja azt a föld is. Az égről szabadon verődik le a meleg és a ragyogás, mint az oltárterítőről, de a föld magába zárja azt, mint a szentségtartó. Munkaáldozás nélkül nem mutatja meg senkinek.

Dolgozni kell, fáradhatlanul, keservesen a föld alatt, ha azt akarjuk, hogy miénk legyen a teremő erő, amely a sziklák ölében szunnyad.

A föld féltékeny. A föld nem kegyeli azokat, akik napraforgó-természettel mindig a nap felé fordulnak. A föld azt akarja, hogy aki az ő tüzét akarja, tagadja meg a napot, merüljön bele a föld éjszakájába, a hangtalan csöndbe, a világtól eltávolodot magányba, s mindig csak az ő kötetét ölelje.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

A Dunántul proletárjaihoz!

Budapest munkásságának felhívása.

Budapest szervezett munkássága kivonult a frontra, hogy megvédje a Tanácsköztársaságot, hogy megakadályozza a tőkésék és nagybirtokosok uralmának visszatérését.

Az egész ország munkásságának érdekében határozta el magát Budapest proletársága erre a kemény és elszánt cselekedetre. **Joggal kívánhatja meg tehát, hogy a szocializmusért és a kapitalizmus ellen folyó nagy harcban az egész ország munkássága teljes erejével és odaadásával segítse.**

A Dunántul a magyarországi Tanácsköztársaság legnagyobb és leggazdagabb országrésze. **A Dunántulra tehát jelentős kötelességek várnak a proletárhazáért vívott küzdelemben. Budapest munkássága azzal a felszólítással fordul a Dunántul proletárságához, ipari munkásaihoz és szegény földműveseihez, hogy a főváros példájára alkossanak ők is munkásszázadikat, formáljanak proletárezredeket, tegyék ellenállhatatlan erejűvé a Dunántulon is a proletárdiktatúrát.**

Felszólítja Budapest munkássága a dunántuli munkásokat, hogy segítsék a fővárost mindenfajta élelmiszerral. Munkástanácsok és direktóriumok kövessenek el mindent, hogy termelőszövetkezetek és gazdák minden nélkülözhető és elszállítható élelmiszert Budapestre juttassanak. Nem hiszünk, hogy a Dunántul proletárságának forradalmi becsülete egy pillanatig is tűrné, hogy mialatt Budapest munkásai a fronton kint harcolnak, Budapest proletáraszonyjai és gyermekei éhínséget szenvedjenek.

Budapest munkássága felszólítja a Dunántul proletárságát, hogy mélyítse el mindenütt és mindenben a proletárság uralmát, építse ki teljesen a proletárdiktatúrát és kiméletlen eréllyel nyomjon el minden ellenforradalmat.

Ha a Dunántul munkássága nem hagyja cserben Budapest proletárságát, ha összefog a főváros és a vidék, akkor nagyszerű szolidaritásunk ereje le fog gyűrni minden ellenállást és minden akadályon keresztül kiverekezi a győzelmet.

Testvéri szeretettel és bizakodással köszöntjük a Dunántul munkásságát és felhívjuk a proletárság uralmáért való elszánt, áldozatkész és lankadatlan küzdelemre.

Éljen a Magyarországi Tanácsköztársaság! Éljen a végső győzelem!

Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanács.

Szerb és horvát munkások, parasztok és katonák!

Az uraitok szerkesztette és fisztejeitek által soraink között legutóbb osztogatott röpiratban ezt a vádat hozták fel ellenünk:

„Megbízható jelentéseink vannak, hogy a magyar hatóságok, a katonák és polgárok sok rosszat és gonoszat okoznak a Magyarországon élő szerbeknek és horvátoznak.”

Mi őszintén megmondjuk, örülünk, hogy ez a röpirat kezünkbe került, mert hívei vagyunk a nyomtatott betűvel való harcolásnak még akkor is, ha a vádaknak egész tömegét szórják is ránk. Hívei vagyunk ennek a harcmodornak már csak azért is, mert csak így láthatjuk, hogy Titeket micsoda rágalmakkal akarnak ellenségeinkké tenni és így legalább nyíltan és egyenesen Tinektek magatoknak mondhatjuk meg, hogy a ránk fogott rágalmaknak egyetlen betűje sem igaz.

Igy legelőbb megmondhatjuk a szemetekbe, hogy azok a bizonyos „megbízható” jelentések szemenszedett hazugságok, melyeket a ma még rajtatók is uralkodó burzsoáziaátok siet örömmel elétek találni, mint való igazat. Hazugság annak minden betűje.

Ellenben nyilvánvaló benne az a gonosz szándék, hogy amiként a régi rend urai halálos ellenségekké tettek egymás iránt bennünket a folytonos hazugságaikkal és uszításaikkal, úgy próbálkozik meg újból a kizsákmányolók bandája, hogy a felettük diadalmas magyar proletárdiktatura elliprására a Ti fegyvereiteket, a Ti egészségeteket, a Ti véreiteket használja fel. Kapóra jönnek ezek a pimasz hazugságok a Ti feneketeken zsebü uraitoknak is, akiknek a nagyrablók, antant-imperialisták busás bért ígértek, ha a proletárok hazáját, a Tagadás Földjét elpusztítottatják veletek.

A külügyi népbiztosunk, Kun Béla éltárs, még a diktatura legelején szigorú parancsot adott ki, hogy aki az idegen állampolgárokat bántalmazza vagy terrorizálja, az halálal bünhődik. Már pedig mi a proletariátus akarátának tekintünk minden népbiztosi parancsot és azt aszerint is hajtjuk végre. Minálunk éppen ezért a legnagyobb rend van. Itt a becsületes embernek, ki a dolga után néz és aki dolgozik, legyen az bármilyen anyanyelvű is, annak *Testvér* a neve és annak még a hajaszála sem görbül meg. Ez a való igazság.

Testvérek! Ne üljetek fel az ilyen egymás ellen uszító hazugságoknak!

Azán meg azt is írjátok abban a röpiratban, hogy nem igaz az, hogy a szerb hadsereg eldobta volna fegyverét, mintha Szerbiában kommunisztikus forradalom ütött volna ki és hogy az sem igaz, mintha nálatok már a kommunizmus kapott volna tulsulyra. Ezt mi is tudjuk. De azt is tudjuk — mert a világ proletárjainak mindenhol egyformán nyomorult máról-holnapra tengődő állati élete van — hogy nálatok is nagy a zugolódás, nagy az elégedetlenség és hogy Ti unjátok már, hogy nyolc esztendő óta nincs otthonotok, családotok, földetek, munkátok és nyugalmatok. Tudjuk mink azt jól, hiszen mi is keresztül estünk ezen, hogy Ti is ráöjtetek már arra hogy rutul becsaptak benneket, hogy gyalázatos rablópolitikának vagytok áldozatai. És azt is tudjuk, hogy már Ti is látjátok, hogy ennek a politikának a csinálói, a kitervezői mind megszedték magukat, vagyonosak lettek és Ti pedig, ennek a politikának a végrehajtói nyomorékok, bének, sánták és koldusokká lettek.

Testvérek! Nem messze van már az az idő, mikor az ellenünk adott fegyvert nem ellenünk, a proletár sorsosaitok ellen, hanem a kizsákmányolóitok, meg azoknak a hóhér hajcsárai, a generálisok ellen fogjátok fordítani.

• Titeket azzal is heccelnek a kommunisták ellen, hogy a kommunisták a munkás-ember becsületesen, keservesen szerzett vagyonkáját, földjét elveszik és a fáradtságosan

Elvtársak!

Pécs város, Baranya munkásai!

Azentente és csatlósai, a szerb, román és cseh imperialisták, látván, hogy a fegyver segítségével nem boldogulnak a Magyar Tanácsköztársaság, a Proletárdiktatura fegyelmezett hadseregével, az elnyomott sajtó segítségével megindították a hazugság rémhírhadjáratát. Ebben kezére jár a csuha és a burzsoá. A csuha csinálta sajtó. Valótlan mesékkel akarják letörni harcos kedveteket. Undok hazugságnyalat köpködnek s így akarják bemocskolni a proletárok diktaturáját. **De nincs az a fegyver, nincs az a rémhír, amely megingathatná a Tanácsköztársaságot, mely most szilárdabb, mint valaha volt.**

A vörös hadsereg nagyszerű fegyelemmel állja meg helyét.

A románok sehol sem tudták átlépni a Tisza vonalát

s az elfogott fehérgárdistákkal s ellenforradalmárokkal végzett már a proletár ököl.

A cseh fronton a vörös hadsereg nagyszerű lendülettel nyomul előre. Füleket messze hátuk megett hagyták csapataink. A csehek riadtan és pánik-szerűen menekülnek.

Ez alatt a vörös hadsereg katonatömegei egyre nőnek s az orosz proletártestvéreink is megkezdtek a harcot a román bojárak elbullított, megrendült katonáival.

Besszarábia Tanácsköztársaság.

Az orosz csapatok már a Kárpátoknál állanak.

A Tanácsköztársaság katonai helyzete tehát kitünő. A külpolitikai viszonyok pedig szintén a lehető legkedvezőbbek.

Lefkovics Ernő visszaemlékezése

(Részlet)*

Az első világháború alatt öcsém Lefkovics Leél Leó ismertetett meg az antimilitarista mozgalommal és többször összekötő feladatokat végeztem. — Csak egy esetet említek meg. 1918. május lehetett, amikor már hosszú ideje nem kaptam öcsémtől levelet. Húgom értesített, hogy Leó lebukott és a Margit-körúti katonai börtön foglya.

Azonnal Pestre utaztam és látogatási engedélyt kértem. Vasárnap délutánra engedélyt kaptam. A pázsitos udvaron lévő vasketrecekbe vezették be a foglyokat, akiknek látogatójuk volt. Öcsém melletti ketrecben Balogh László volt, akivel együtt fogták el. Ekkor megbízott, hogy keressem a Nádor utcai FABANK-ban Korvin Ottót és mondjam el, hogy kapcsolatukról nem vallottak, mindent magukra vállaltak. Korvin Ottó búcsúzáskor csak annyit mondott: Nagyon fontos volt — köszönöm!

1918 tavaszán megbízható elvtársakból a vasúton már egy kis csoportunk volt. Bacsila elvtárs, aki Murmanszk környékén, mint vöröskatoná harcolt, amikor haza jött, hozott magával brosúrákat.

Szemináriumot szerveztem — illegálisan — ahol tanulmányoztuk, megvitattuk ezeket a brosúrákat. A szeminárium tagjai Kittka Rudolf, Putz Adorján Mihály és Fekete elvtárs voltak, később bevontam Horváth Ernő és Soós János távirászkokat, Hegedüs mozdonyvezetőt, Groh szemafor felügyelőt és Kleint, a Zsolnay-gyár akkor kiváló munkását.

A 6-os lázadás után már ügyis mozgalmas politikai élet még lendületesebb lett. A háborúellenes erők a Szociáldemokrata Párton belül, a szakszervezetekben, munkahelyeken bátrabban hallatták hangjukat. A városban szaporodtak a szökött, bújkáló katonák, akik a háború rémségeiről suttogtak, és szállingózva érkeztek haza Szovjetunióból hadifoglyok, akik az első proletár államról számoltak be. Az üzletvezetőségen dolgozók közül néhányan rendszeresen összejöttünk, vitatkoztunk, vagy egy-egy hozzánk jutott háborúellenes vagy forradalmi tartalmú röplapból előadást tartottam. Elvtársi csoportunkhoz a vasutasokon kívül csatlakoztak vasmunkások, értelmiségiek, kereskedelmi alkalmazottak.

1918. november elején Pesten találkoztam öcsémmel, akit a polgári demokratikus forradalom szabadított ki a börtönből. Közölte velem, hogy

* Megjelent a Baranya megyei Levéltár 1968. évi Évkönyvében, Szabados Mihályné közlésében.

a Kommunista Párt megalakításának előkészületeiben vesz részt és ha a párt megalakult, értesíteni fog, mert nekem is feladataim lesznek.

A Kommunista Párt megalakulását követő napon Szikorszki távirátszon keresztül, aki a MÁV Budapesti Igazgatóságán dolgozott — értesítést kaptam, hogy azonnal menjek Pestre. Öcsémmel együtt felmentünk a pártba, ahol megbíztak, hogy Baranya megszállt területén, elsősorban Pécssett szervezzem meg a kommunista sejteket.

Még néhány napig fennmaradtam, hogy megszervezzem a „Vörös Újság” rendszeres, illegális Pécsre juttatását Fabinovics elvtárs segítségével. Hazajövetelem után rövidesen megalakítottam az illegális sejteket, hiszen az előfeltételek erre már előzőleg megteremtődtek. Az első sejt azokból a vasutasokból alakult meg, akikkel már a háború alatt rendszeresen foglalkoztam: Horváth Ernő, Soós Ferenc, Karlics János távirátszók, Balogh Székely Ferenc, Bacsila János (szegedi) Putz (Adorján) Mihály, Tarr Imre szertári alkalmazott, Németh forgalmi díjnok, Göncz Lajos hivatalnok, Kiss Ede műszaki hivatalnok. A táviradai ellenőrségből Groh szemafor-felvigyázó, Szomor és Kun. A műhelyiek közül Bauer Károly, Kostyalek, Baksa Ferenc, Csorba és sokan mások.

A vasút kommunistái két sejtbe tartoztak, az egyik sejt tagjaival rendszeresen a Ketterer-vendéglőben, a másikkal a Rákóczi úton lévő Altiszi Körben találkoztam.

A vasmunkásokból is két sejt alakult. Az elsőhöz tartoztak: Bein Ferenc, Berki György, Matakovics János, Czöndör és Csordás. Külön a Romeisz-gyár munkásaiból alakult egy sejt, tagjai voltak: Póth Aladár, Barabás bádogos, néhány nevére már nem emlékezem, 7—8-an voltak. Egy sejt a kereskedelmi alkalmazottaknál alakult, amelynek tagjai voltak Tóth János, Strangalics és hozzájuk csatlakozott Rajkovics és Hatz Károly nyomdász. Az értelmiségiek külön sejtbe tömörültek, tagjai voltak: Jackó István tanító, Győr Sándor, Szili tanító, Veinrath Péter, Papp, Nánássy Aladár, Fauszt Imre, Cséby Lajos, Zumpf György. Velük a Sörház utcában találkoztunk.

Volt még egy sejt a Zsolnay-gyárban, amelyhez egy pécsbányatelepi tanító csatlakozott. A famunkásoknál egy sejtünk volt: Tész Mihály, Storcz Péter és Sajatovics János, Klein Ferenc, Tur István, Schiller. A sejt tagjai valamennyien a szocdem. párt tagjai voltak, de megbeszéléseinket külön tartottuk, általában hetenként, ilyenkor a fele időt tanulással töltöttük, tanulmányoztuk a Kommunista Kiáltványt, különböző marxista brosúrákat, a legfontosabb fogalmakat: szindikalizmus, anarchizmus stb. Időnk többi részében az aktuális politikai kérdéseket vitattuk meg és a feladatokat megbeszéltük. Agitációs és propagandamunkánk legnehezebb és egyben legfontosabb része volt, hogy a sejthálózatunkat a „Vörös Újság”-gal ellássuk. Az újságot szabadon csak Sásdig küldhették, Baranya megszállt területére sok-sok áldozatkész, bátor forradalmár továbbította. Hetenként kétszer fedőnév alatt Sásdra befutott kb. 500 újság, innen kommunista mozdonyvezetők vonaton, vagy ha más lehetőség nem volt hajtányon hozták Vass Irma pécsi trafikjába és két magánlakásba, Gál és

Világi postásokhoz. Megbízható elvtársak vitték tovább a párt szavát: Groh, Horváth, Németh, Hegedüs elvtársak a vasút dolgozói, de jutott ebből Szigetvárra, Mohácsra, Szentlőrincre, ahol szintén dolgoztak kommunista sejtek. Akad néhány meleg helyzet, amikor a szerb hatóságok majdnem rajtunk ütöttek. Egy alkalommal Kott Józsefné, aki mint fiatal leány, Vass Irma Indoház utcai trafikjában dolgozott, a házkutatás elől a református templomba vitte az újságokat. Egy más alkalommal konspirációs hiba következtében a nevemre küldtek postán egy kis csomag újságot, 1918 karácsony előtt idézést kaptam, hogy a főpostán sürgősen jelenjek meg. Amikor megjelentem, tudtam meg, hogy a cenzori hivatalnak van velem valamilyen számadása. Amint beléptem, láttam, egy szőke fiatalembert, akinek az asztalán egy köteg „Vörös Újság” viritott.

Sokáig nézett, majd megszólalt: Tudja miért hívattam? Nem én — feleltem. Hát csak azért, válaszolta, hogy vegye át az újságjait. Postán érkezett és a lakására van címezve. Mit mondhattam?

— Én ŰV alkalmazott vagyok, nem foglalkozom újságterjesztéssel!

A cenzor mérgesen rám szólt: ez a Vörös Újság a kommunisták lapja. Ok nélkül nem küldték ide a maga címére.

— Én még ezt a lapot soha nem láttam, és ez ide, megszállt területre nem is kerülhet.

Megpróbált a cenzor úr börtönnel fenyegetni, de nem tudott látszólagos nyugalmamból kikökkenteni, míg végül azzal a megjegyzéssel, hogy még vizsgálni fogja ezt a homályos ügyet, kegyelemben elbocsátott.

Ezután az incidens után új tapasztalatokkal és nagyobb óvatossággal folytattam a munkát.

1919. január 2-án megalakult a Magyarországi Vasutasok Szövetségének pécsi csoportja. A magyar vasút életében először történt meg, hogy a vasút dolgozói politikai és érdekvédelmi szervezetet hozhattak létre. Örömmel vállaltam, hogy beválasztottak az ellenőrző bizottságba.

Február hónapban érkezett, még az első napokban nem tudtuk, hogy ebben a hónapban Pécs város általános sztrájkjával lakóinak nemcsak a város iránti ragaszkodása lesz mérhető, hanem a kommunisták szervező munkája is, akik e sztrájk — amely megérdemelne egy részletes méltatást — előkészítésében és levezetésében jelentős szerepet vállaltak. A nagy sztrájk 1919. február 22-én kezdődött.

A Szabadkai Üzletvezetőség embere még a sztrájk előtt 1 héttel engem személyesen keresett fel és a kölcsönös legitimálás után elmondta, hogy Szikorszky, aki egyébként a budapesti kommunista pártnak tagja volt, és vele állandó összeköttetésben voltam a vasút üzletvezetőség igazgatósági gépjén, ajánlotta, hogy velem beszélje meg a további dolgokat.

Ezen beszélgetésen, amely azzal végződött, hogy rejtjeles táviratot fog adni jelzettként az én nevemre, még elmondtam, hogy ha itt akar beszélni bárkivel, csak Hajdu Gyulát ajánlom, mert ő a szoc. dem. párt titkára. És pár szóval vázoltam még annak jelentőségét is. Hogy beszélt-e vele, nem tudom. Én a beszélgetésemről dr. Havassal és dr. Hajduval szintén beszéltem.

Mikor a sztrájkátvirat ténylegesen megérkezett nevemre, dr. Havas elvtárssal, majd dr. Hajdu elvtárssal beszéltem, kihez felvittem a táviratot, és ki szó szerint mondotta: „hogy a vasútnak kell először a sztrájkot megkezdeni. S ettől függ a további menete a többi érdekelt csoportnál”.

Magamra vállaltam a közlést azzal, hogy jelenteni fogom a továbbiakat sürgősen. Miután dr. Havassal, aki a vasúti szervezet titkára volt, s egyszersmind az igazgatóság titkára is, megbeszéltem a teendőket, úgy láttuk, hogy előbb leadjuk a sztrájkátviratot a vasút összes állomásainak, már a kora délutáni órákban, a rendes körözüvény időben, s mikor ez rendben lesz, összehívjuk a vasúti szakszervezet vezetőségét 5 órára és már őket is bevezett tények elé állítjuk. Úgy is történt, 3 csoport váltotta egymást, három csoportvezetővel a táviratában, a jó indulatú csupa-szív Baranics János, Dörflinger és Balog József, aki éppen azon délután volt szolgálatban. Több nő is volt szolgálatban, valamint Sós János és Horváth Ernő távirász sejttagok, tehát el kellett távolítani a csoportvezetőt, mint a nőket, miután kizárólag megbízható embereknek kellett azt leadni, mert hamarosan a szerb parancsnokság fülébe jutott volna az árulás vagy esetleg csak indiszkréción útján is. Beállítottam tehát a táviratába és a szolgálat átvétele után csak odamentem Balogh csoportvezető asztalához, mely ott trónolt a hosszú terem elejének közepén. Balogh 40 év körüli ember, ki édesanyjával lakott, nem politizált, nagyon aggályoskodó, de jó szolgálattevő volt. Tutám — mondom, vagy fordulok hozzá mosolyogva, kérlek, hogy ma délután nekem adnád át a kommandót, de ugyanakkor elküldenék a leánykákat is haza feltűnés nélkül. Hisz oly szép idő van. Hadd sétáljanak ők is egyszer a napsugaras téli délutánon. „Tuta” vagyis Balogh halottsápadtan felelt: De Lefikém, ezt nem lehet. És miért? Ide délután 2—3 más társunk jön fel, nem távirászok — mondtam. Nem akarom, hogy neked abból bármilyen kellemetlenséged legyen. Ez jó Anyádnak is nagyon fájna. Ha czekeket te nem tennéd meg, akkor is jó Anyádnak okoznál felesleges fájdalmat. Nekem senkim sincs, s így itt majd én felelek az esetleges következményekért, majd még mindig mosolyogva mondtam: magasabb érdek. De milyen érdek? — kérdezte. „A köztársaság üdve a legfontosabb törvény.” Azután kivettem Doxa órát és epedő tekintettel azt mondtam neki: „Kérlek öreg cimborám, leülök a PG. (igazgatósági) géphez és Te 10 percen belül eljátszod a szeredet, mely hálás és üdvös Neked is, a köznek is. Amit mondtam, titoktartással kezeld. Ezzel már el is indultam a géphez és szívszorongva vártam a továbbiakat. S hol az órát, hol a gépet néztem. Már talán 8 percet ültem ott, mikor Balogh síri hangon megszólalt: „Kisasszonyok mehetnek haza, szép az idő”, majd felém fordulva mondja: „Lefi kérlek, vedd át a helyemet, otthon van dolgom, itt úgy sincs sok távirat”. „Kérlek, Nagy Mogul” — feleltem és mindjárt átvettem a szolgálatot. A lányok csivitelve, de kissé értetlenül, ugyanakkor örömmel is távoztak. „Tuta” is. Egyedül maradtunk hárman, Sóssal és Horváthtal, elmondtam miről van szó és mi hárman leadtuk a sztrájkátviratot, az ÚV területén a vonalakon, a szerb

megszállási területen, körözüvény alakjában, még a vétel nyugtázását is kérve s megkapva.

Közben feljött lélekszakadva Éltető távirda ellenőrségi főnök, kinek nyilatkozatát fentebb már idéztem, ugyanis ő véletlenül az állomáson (jó füle van) halotta a körözüvényt a sztrájktaviratra. Megállapítva, hogy csak az ÚV-tól származhat a leadás, rohant fel hozzám, miután megnyugtattam és magamra vállaltam mindent — nyilatkozata szerint is — Kiss Gyula osztályfőnökkel együtt eltávoztak az épületből. Mi magunkra maradtunk, elvégezve mindent, és még a szalagokat is s a bizalmas jegyzeteket Horváth és társa fennmaradnak még, az esti szolgálatot is átadják a rendes időben, hogy az így felesleges feltűnést elkerüljük, s a felváltóknak sem közlünk semmit az eseményekről.

En dr. Havassal együtt, miután Bauer Károly sejttag és vasúti vezetőségi tag is, akit időközben értesítettünk, megjelent, elmentünk a vezetőségi ülésre. Más vezetőségi taggal nem közöltük idő előtt.

Emlékszem, hogy a vezetőségi ülésen Szeitz, a markáns arcú elnököt, Pál Árpád nem volt jelen, s Bildhauer, Szünstein mozdonyfelvigyázó, Balatoni Sándor, Kiss Ede szertári hivatalnok, Göncz Lajos állomáshivatalnok voltak jelen. Emlékszem, hogy kerestem a szememmel Hegedűs mozdonyvezetőt, de nem láttam. Fekete Kálmán pedig csak elkésve érkezett. A többiekre nem emlékszem, hogy ott voltak-e vagy nem. Dr. Havas titkár referált a vezetőségnek a sztrájktaviratról és feszülített engem, hogy az eddig végzett munkáról számoljak be. Én elmondtam, az előzményeket is, és azt is, hogy illetékes helynek átadtam a táviratot azzal, hogy a vasútnak kell kezdeni a sztrájkot. Elmondtam, hogy az összes állomás értesítve van rendes körsürgöny útján és Göncz Lajos, Bauer Károly hozzászólása után elfogadták, hogy sztrájk éjjel 12 órakor lépjen életbe, mint ahogy az a sztrájktaviratban is állt.

Kijelölték Szünstein mozdonyfelvigyázót, hogy már reggel korán az állomásra kell mennie, velem együtt, hogy a mozdony és vasúti személyzetet, akik jönnének, eltanácsoljuk. Ülés után ismét Hajdu elvtársat kerestem fel, értesíttem a sztrájktavirat leadásáról és a sztrájknak a vasúti vezetőség által történt kimondásáról. Hajdu elvtárs tudomásul vette mindazt, amit a sztrájkjéről közöltem és egyben felhívott arról, hogy reggel referáljak a fejleményekről is, amikor eljövök és elmondta, hogy memorandumot visznek a szerb parancsnoksághoz, s előtte tudni akarja, mi a helyzet. Figyelmeztetett arra a felsőségre, mely engem a továbbiakban kell, hogy áthasson.

Alig aludtam valamit és már reggel 6 óra után lent voltam az állomáson. Itt értesültünk, hogy katonákkal hozták be a lakásukról a vasúti és mozdonyszemélyzetet. De nem volt ott akkor több, mint 2 mozdony és szerelvény. Az egyikén Hegedűs mozdonyvezető volt, s nagyban tüzeltek, Hegedűs mozdonyvezető sejttag volt. Odamentem hozzá, miután előző nap nem volt látható, a sztrájkjéről már tudott, s mikor hozzá mentem, mondtam, hogy tűnjön el ő először, s a fűtő utána. Nem tétovázott, leszállt a mozdonyról mintha nézne valamit, s eltűnt. A fűtő ugyanúgy. Szünstein

ugyanúgy cselekedett a másik mozdonyal. Tovább indultam és beszélgettem az egyik vonatkísérővel, amikor jött egy katona s rossz magyarsággal kérdezte, mit csinálók itt. Hogy mit? El kellene utaznom, a vasút ügyében. S kérdezősködöm, hogy mikor indul már. No csak tűnjön el az irodába, mert... már akkor el is mentem, s kimentem az állomás térségéből. Ezután felkerestem Hajdút, akinek elmondtam a reggeli raportot, s azt is, hogy reggel, akkor, amikor lent voltam az állomáson, csak két mozdony volt, amikről eltanácsoltuk a személyzetet.

Közben Zsidarits és Bauer s egy-két elvtárs is jött, mikor a memorandummal elindultunk, még mindig csak egy páran voltunk, mert a többiek a városháza előtt vártak. A memorandum átadása alkalmával, amikor Hajdu Gyula ismertette a memorandum tartalmát, továbbra is hoztak újabb előállítottakat. Hajdu elvtárs világos szavakkal, meggyőző érvekkel támogatta a memorandumot, kifejtette, hogy nem irredentizmusról van itt szó, hanem a természetes határok lezárása által keletkezett gazdasági bajok megszüntetéséről, mind nagyobb a nyomor stb. A tolmács újvidéki szerb ügyvéd fia volt, ki hadifogolyként volt Pécsen s kitűnően beszélt magyarul. Ő hűségesen tolmácsolta Hajdu elvtárs beszédét, majd Radovánovics ezredes haragra gyulladva kérdezgette a körülötte állóktól: miért akarnak sztrájkolni? Mindegyik mondott valamit, amit a tolmács szintén lefordított az ezredesnek. Közben hozzám is odaért, rojtos kopott nadrág volt rajtam, de nagy igyekezetemben nemcsak a nadrágom rojtos részét húztam fel, de az előtte napon vett, legalább látszatra tetszetős flór zoknimat is, lerongyolódunk — mondom. Szerencsére a bős katona tovább ment, csak a tolmács mosolygott és Zidarics, ki a zágrábi fogdában is azzal „húzott”, a zokni akkor már tényleg rongyos volt. Kedves epizód volt, amikor az egyik vékony elvtársat kérdezte, akarsz-e sztrájkolni, majd ráütött, inkább csak jelképesen a hátára és kitanácsolta. Ilyen azonban kevés volt, a memorandum vivőket nem kérdeztük meg.

Elhelyeztek bennünket úgy ahogy voltunk, egy tágas terembe, ahol elkezdtünk énekelgetni. Egyik sejttagom Bacsila János hozta magával a „Fel vörösök, proletárok” c. dalt, még a háború alatt, aki viszont a Murmansk vasútról, mely egyik részlegének komisszárja volt. Hamarosan kis dalkar alakult. Hajdu elvtárs kérte, hogy még egyszer énekeljem el. Legalább 20-szor elénekeltem. Onnan elvittek még aznap a pincébe, a városházához, majd a Frigyes-kaszárnyába.

Én is Zsidariccsal egy szobába kerültem, testvérek között voltunk ott legalább 20-an, később Minker Ádám és több nyomdász is került oda. Ők jó pár nap alatt kijöttek tőlünk, legtöbbszörre bányászok voltak a szoba-lakók, kiket úgy hoztak be. No már elég éhes voltam, mikor másnap délfelé kinézek az udvari ablakon, ahol egy hölgyet látok. Ni, hajó a lát-határon, örülök, és ugyanakkor, mikor felénk fordult, megismertem Vass Irmát, a későbbi neves színművésznőt, akkor trafiktulajdonos volt az Indoház utcában, látta köszöntésemet és visszaköszönt. De ugyanakkor nyílt az ajtó és ki jött be? a fegyverőrrel együtt Mária, 17 éves, minden bájával és telt kosárral, Irma nagysád küldte, fogyassza el jó egészséggel. Én tudok

szerbül és így be tudtuk hozni. Elmondta még, hogy dr. Vig mondotta meg neki, mikor tegnap vittek bennünket a Frigyesbe. Ez volt az első fecske, s már este többnek is jött be koszt, másnap pedig már rendszeren kaptunk kosztot ott is.

Még mielőtt elment Mária, (ma Kott elvtársnő pénzügyi tanácsos özvegye) odasúgta: „Ott voltak a csomaggal, jól el van rejtve”. (A Vörös Újságra gondolt). Így telt el pár napunk, bizonytalanságban, közben mint fent említettem, Minkert és a vele volt két-három nyomdászt is kiengedték. Sajnáltam nagyon, mert sokat elbeszélgettünk Minkerrel és vitakoztunk. Bizony ellenkező volt a véleményünk, de mielőtt szabad lett, külön odajött hozzám, szeretettel, kedves szavakkal búcsúzott tőlem, s az a barátság életünk különböző fázisaiban is elkísért bennünket, komor újvidéki napokon és a napsütéses lakás mecseki oldalakon is.

Március elején azután, miután mindenféle hiób hírekkel traktáltuk egymást, szobánkat forgalmon kívül helyezték, legtöbbjüket szabadon engedve, engem és Zsidaricsot a továbbszolgálók csapatához osztottak, azokhoz, akik el fogják hagyni a várost, ismeretlen cél felé.

1919. március 20. A sztrájk befejeződött és rabságunkból mi is hazatérhettünk. A Tanácsköztársaság megalakulásának előestéjén érkeztünk meg. Másnap a felejthetetlen március 21-én mi pécsi kommunisták együtt ünnepeltük a győztes magyar forradalmat. Idehaza már várt Szikorszki elvtárs távirata, hogy menjek Pestre és jelentkezzem a pártnál. Hajdu elvtársral együtt mentünk fel, ahol a Hadügyi Népbiztosság kinevezett a 44. kaposvári Vörös Dandár politikai megbízottjának, Hajdu Gyulával együtt, volt pártközpontjaink javaslatára.

Április 21-én, amikor a Hadügyi Népbiztosság Politikai Osztálya kaposvári megbízatásomból visszahívott, hogy más területen folytassam munkámat Gömör megyében lettem kormánybiztos helyettes, majd amikor a Clemenceau-jegyzék következtében megkezdődött Észak-Magyarország kiürítése, Vörös Hadseregünk visszavonulási útján a kiürítést vezettem, mint kiürítési kormánybiztos. Amikor az evakuálást befejeztük, az iratokkal Pestre mentem, ez néhány nappal a Tanácsköztársaság megdöntése előtt volt — jelentést tettem Landler Jenőnek.

Amikor mindent átadtam, Pór Ernő félrehívott és arra kért, hogy menjek el hozzá, fontos közlendői vannak. Felkerestem, elmondta, hogy Temesvárra kell utaznom, mert az ottani megbízott, mint politikus nem jöhet felkérésbe. Ellátott Lévai János névre szóló iratokkal, ruhával, én pedig felkészültem az útra. Gelléri Jenővel indultunk el. A tervünk az volt, hogy Kaposvár—Komló útvonalon keresztül először Pécsre jövünk. Csapó, pécsi bányász vezetett át a demarkációs vonalon és éjszakára az Ullmann-telepen szálltam meg Fábíán elvtársnál. Reggel bejöttem a városba, végig mentem a Király utcán és senki sem ismert meg. Megbátorodtam, felmentem a városházára és Lévai János névre, mint temesvári lakos hazatérési papírt kértem. Egy kis pénzcsumpattal sikerült. Megnyugodva visszamentem az Ullmann-telepre. Fábíánék lakására és hívtam Klein

elvtársat, aki sejttagom volt és a szerbek mellett tolmács és az ő segítségét kértem temesvári utamhoz.

Másnap gyanús jelenségeket tapasztaltam: a telepen szállingózó szerb katonákat láttam, majd körülfogták a telepet. Bújkáló kommunistákat kerestek.

Ebből a gyűrűből Vass Irma és Dr. Havas Kornélné elvtársnő segítségével sikerült kibújni, aki elvitt Ember János tanfelügyelő lakására a Flórián utcába. Ember János testvérét, Ember Dezsőt kértem meg, hogy a Szocialista Pártot értesítse helyzetemről. Ott megnyugtattak, hogy átjutatnak Magyarországra. Másnap Farkas József értem jött, hozzám csatlakozott még a Gelléri és Fábán házaspár, baj nélkül átértünk Sásdra, ott vonatra ültünk, ekkor már a fehérterror dühöngött.

Újdombóváron egy volt vörös tiszt figyelmeztetése megmentett az igazoltatástól. Ilyen kalandok után érkeztem vissza Budapestre egy fillér nélkül, egyedüli kincsem a Lévai János névre szóló igazolás volt. Roknaim fogadtak be.

Pécsi Mihály visszaemlékezése

(Részlet)*

1918. novemberében felmentem Budapestre. Budapesten érintkezésbe léptem a Visegrádi u. 15. sz. alatti ideiglenes vezetőséggel. A Visegrádi utcában igen sok elvtárral találkoztam (ott, ahol ma egy állandó kiállítás van berendezve). Ott ismerkedtem meg Münnich Ferencsel, találkoztam Révai Józseffel, Kun Bélával és többekkel. Az említett neveket kiemeltem, de folytathatnám, hiszen elég sokan voltunk. Be akartam ott lépni a Kommunisták Magyarországi Pártjába, — erre énnekem Münnich Ferenc és Révai József azt mondta — Kun Béla helyeslésével: „Ne lépjél itt be. Menj vissza Sásdra, és Sásdon gyűjtsd magad mellé a haladó elemeket, a haladó erőket. Alakítsátok meg Sásdon a KMP-t.” Azért Sásdon, mert ez volt Baranya megye ideiglenes székhelye, mivel Pécs meg volt szállva.

Hazajöttem. Érintkezésbe léptem Ignácz József villanyszerelővel, Török Béla elvtárral, aki akkor még nála volt tanonc, Török Béla édesapjával, Török Józseffel, Csillag Jenő egyházbéri, Forrai István magyarszéki, Hamberger Ligeti, Albauer János gödreszentmártoni tanítóval. Találkoztunk, és kialakítottunk egy olyan szövetségfélét, illetve barátságot, hogy ki vesz részt ebben a kezdeményezésben, hogy megalakítsuk itt Sásdon a kommunista pártot.

Nem tudnám elmondani mindazokat a neveket, hogy akkor kik voltak ott jelen, arra azonban emlékszem, hogy Török József, Takács József, Fuchs Antal, Fuchs Emil, Csillag Jenő részt vettek. Az első megbeszélés a Preller-féle vendéglőben volt arról, hogy megalakítjuk Baranya megyében a Kommunisták Magyarországi Pártjának első alapszervezetét. Ott mindjárt zászlóra is gyűjtöttünk (vörös zászlóra). Össze is jött akkora összeg, hogy azt tényleg meg is tudtuk venni. Rá következően pár napra, kimentünk Hörnyékre, a vasúti sorompón túl egy házba. (Hogy az a ház melyik volt, azt nem tudom megmondani. Magam még fiatal ember voltam — 24 éves — előtte egy évvel nősültem, s nem ismertem még Sásdnak minden házát.) Este, mikor elmentünk, korom sötét volt, feltűnés nélkül akartuk a pártot megalakítani. Úgy terveztük, hogy majd aztán tudtul adjuk valami röpiraton, vagy bármi másképp, hogy megalakultunk.

Az itteni párt alakulása szerintem kb. november 28-án, vagy 29-én történt. Ez volt az első kommunista alapszerv Baranyában. Elnöke itt Sásdon Kéméndi József lakatos volt. Ignácz József villanyszerelő lett a tit-

* Megjelent a Baranya megyei Levéltár 1968. évi Évkönyvében, Banna Lajosné közlésében.

kára. A vezetőség tagja lett még Török József, s a vezetőség tagja lettem én is, mint propaganda vezető, végül — ha jól emlékszem — Tanner János szabó. Mi csendben elkezdünk szervezkedni. Mind több és több párttagunk lett, és alig vártuk, hogy Pesten olyan stádiumba kerüljön a dolog, hogy a kommunisták a hatalmat a kezükbe tudják venni. Sajnos ez váratott magára, egészen 1919. március 21-ig.

Sásdon 1919. április 7-én voltak a választások. Engem a községi Munkástanács titkárává választottak meg. A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosok rendeleteit minden esetben közöltük a lakossággal és ahol lehetett, segítettünk az embereken. Emlékszem: 10 idős nincstelen házaspárnak, akik már tehetetlenek voltak, munkát végezni nem tudtak, egy-egy kocsit tüzfát utaltunk ki térítés nélkül. A harácsoló kereskedőknél felhalmozott háztartási cikkeket leltározattuk, és amit eldugdostak, pl. szappan, liszt, mosósóda, kávé és hasonló cikkeket, a tanács ellenőrzése mellett kiárusítottuk.

Megszerveztük a megszállt területről a textil-ellátást és ruházati szövetekkel szintén elláttuk a lakosságot, elfogadható áron.

Az iskolákban az államosítás szerint folyt a tanítás. A tanítók szakszervezetbe tömörültek. Teljes szesztilalom lett bevezetve. Az egész járásban a legnagyobb rend volt, törvénysértés nem fordult elő.

A Tanácsköztársaság idején a déli katonai front parancsnoka dr. Hajdu Gyula volt, pécsi ügyvéd, a kormányzótanács megbízott: dr. Havas Kornél volt, a direktórium tagjai: Pintér György, Kandl János és egy Csizmadia nevű vasúti munkás. A járási tanács elnöke Török József volt, helyettese Albauer János gödreszentmártoni tanító, továbbá tagjai: Takács József sásdi pályamester, Bognár Gyula szolgabíró. A többire nem emlékszem.

A forradalmi törvényszék vádbiztosává engem a budapesti Kormányzó Tanács nevezett ki, valamint dr. Ernst Lajost. Sásd első katonai parancsnoka egy Barta nevű hadnagy volt a Tanácsköztársaság alatt. Katonai középiskolát végzett 20—22 éves fiatal emberek voltak, nagyjából altisztek. Nem igen bizonyultak megbízhatóaknak, ennek következtében Baranyamindszentre, az egykori gr. Majláth uradalomba lettek áthelyezve és rövidesen egy nemzetőri szakasz jött Sásdra. Ezeknek parancsnoka Kovács János főhadnagy volt és megbízhatóak voltak. Néhány napig Sásdon székeltek, pár nap múlva a 3 km-re lévő Oroszlóra helyeztük őket, dr. Hajdu Gyula főparancsnoksága alá. Egyben a sásdi forradalmi törvényszék vádbiztosának és a megyei munkástanácsnak rendelkezésére állottak.

A pedagógus szakszervezet vezetői Csillag Jenő egyházbéri, Forrai István magyarszéki tanító, Albert István újságszerkesztő és tanító voltak. A sásdi tanítók nem igen kapcsolódtak bele a munkába. A bukás után Sásdon mintegy 40—45-en voltunk letartóztatva a járási ügyészség által 24 órára. Utána szabadlábra kerültünk, de 2—3 órával később a különítmények, a katonai diktatúra nevében letartóztattak bennünket ismét. Ezek a hóhér Prónay emberei voltak, a parancsnokuk Lovas százados volt,

aki engem azonnal Blaskovich Iván jelenlétében puskatussal össze-vissza vert, fent a járásbíróság emeletén. Blaskovich Iván a Tanácsköztársaság alatt a sásdi direktóriumban dolgozott és összejátszott ott egy-két alkalommal. A direktórium elnöke nem igen mert ellene tenni, mert egy raffinált és körmönfont alak volt. Természetesen őt nem tartóztatták le. Azok a kommunisták, akik velem Sásdon a járásbíróság fogházában voltak s nevükre emlékszem, a következők voltak: Török József pályafelvi-gyázó, id. Fuchs Ádám ácsmester, Fuchs Emil villanyszerelő, Forrai István magyarszéki, Csillag Jenő egyházbéri, Albauer János gödrekeresztúri tanító, Gyurkovics Ferenc alsómocsoládi, Hamburger Ferenc ligeti tanító, dr. Stauber Hugó, volt ezredorvos (az első világháborúban), Mayler János alsómocsoládi tanácselnök, Müller István hidasi evangélikus lelkész, Barazotti, egy mánfai kőfaragó, ha jól emlékszem, azon kívül egy Budapest-ről jött vasmunkás. Ez utóbbi lengyel származású volt, akinek családja Pesten úgyszólván éhezett és eljött bevásárolni nekik. Sásdon a terroristák ebben az időben egy embert gyilkoltak meg. Egy kocsi után kötötték, majd megásatták vele a sírját és kivégezték.

Dr. Hauer Zoltánné, Fuchs Teréz visszaemlékezése

(Részlet)*

Antal bátyám 1918 nyarán szökött haza orosz fogságból. Otthon bujkált egészen a háború végéig. A Tanácsköztársaság megalakulása előtt a mi házukba jöttek össze megbeszélésre, emlékszem sok elvtársra, még két névre is: Havas és Szakács névre. Arra a fiatal emberre is, ő sokat járt nálunk, akit a Lovas bandája Újhörnyék és Palé között fogott el, a ló elé kötötték s a volt aranyosi pusztán végezték ki rettenetes kínzásokkal. A Tanácsköztársaság sásdi megalakulásának előkészülete is a mi házukban történt. Ennek Ádám bátyám és apám vezető tagjai voltak.

A Május 1-i előkészületekre is valamennyire visszaemlékszem: mert a Pestről jött kiküldöttek nálunk szálltak meg. Nagyon szép május 1. volt. Az idő is kedvezett, nagyon jól volt megszervezve. A megnyitó beszédet Ádám bátyám adta át a központi kiküldötteknek, ha jól emlékszem, Havas volt a neve. Antal bátyám szavalta el: Akasszátok fel a királyokat. Ő aztán a politikai élettől visszavonult.

Apám volt a Munkástanács első elnöke. A választás után azonban már nem az volt, mert egyes dolgokkal nem értett egyet. De tovább is folytatta politikai tevékenységét, egészen a Tanácsköztársaság bukásáig.

Ádám bátyámat május után Pestre hívták, hogy milyen hivatást töltött be, nem tudom, de arra portosan emlékszem, hogy Szamuelyt őt küldte a kalocsai ellenforradalom leverésére, s ott is volt egész végig. Itt kell megjegyezni, hogy Haks Ernő volt a főhadnagya annak a vörös hadseregnek, melyben Emil bátyám szolgált. Ők vonultak be Sásdra, de nem az orosz frontról, hanem a romániai frontra készültek. Apámat a Tanácsköztársaság megdöntése után mindjárt letartóztatták több társával együtt: Csillag, Török, a mágocsi orvos (felesége sokat tartózkodott annakidején nálunk) Pintér, majd később Kandl bácsit is hozták. (Találkoztam vele a dombóvári állomáson. Felesége másfél éves gyermekével Kiskunhalason tartózkodott a szüleinél, mi vittünk neki eledelt, mert éhen halt volna.) Mindenkire már nem tudok visszaemlékezni, mert zsúfolva volt a börtön. Apám nagyon megbetegedett, s korára való tekintettel rendőri felügyelet mellett 6 hónapi börtön után kiengedték, az iparendélyét elvették.

Ádám bátyám a Tanácsköztársaság megdöntése után Pestre jött. Megszökhetett volna, de nem gondolt ilyen szörnyű leszámolásra. Letartóztá-

* Megjelent a Baranya megyei Levéltár 1968. évi Évkönyvében, Banna Lajosné közlésében.

tása első napjaiban a Margit körúti fegyházba vitték, ahol a szembesítésnél József fegy. már nem ismerte meg, úgy ki volt készítve. Egy darabig a gyűjtőfogházban volt, utána Kalocsára vitték. 1920 tavaszán a kaposvári tárgyaláson a Sásdon elkövetett „bűneiért” kellett felelnie. A vádlottak padján ült apám és Ádám bátyám. Mamámmal én is jelen voltam a tárgyaláson. Bátyám már tudta, hogy a kalocsai ügyért úgyis bitófát kap, menteni akarta legalább a sásdiakat. Mivel összebeszélni nem tudtak, egyesek nem értették meg miért állította, hogy ő a Tanácsköztársaság nevében fegyveresen kényszerítette a sásdiakat, hivatásuk betöltésére. Ezért volt olyan enyhe ítélet a többi vádlottak számára. A terem zsúfolva volt, maga a bírósági tag is elismerését fejezte ki bátyám szolidáris magatartásáért. Ők megértették a tervét. Dr. Kerese és Dr. Mülcher ügyvédek mint önkéntes védők vettek részt, de erre nem volt szükség, mert bátyám maga töltötte be ezt a feladatot. Ők is nagy elismeréssel gratuláltak a mamámnak. A kaposvári újság nagy hasábkokban írta le a tárgyalás kimenetelét. Leírták, hogy Fuchst 6 csendőr kísérte ujjnyi vastag szemekből font lánccon, kezei lábához bilincselve vastag széles vaspántokkal, melyeken lakatok lógtak, csak éppen a legszükségesebb mozgási lehetőséggel. Itt 8 évi fegyházra ítélték, mert tudták, hogy még lesz folytatás.

Tárgyalás után újból Kalocsára vitték, ahol kezdődött az igazi kálvária. Egy húsvéti ünnepen én is meglátogathattam. Az összes ujjain genyres seb volt. A lábai rongyokba voltak csavarva, mert a vallatásnál gombostűket vertek a körmei alá, máskor meg úgy megverték, hogy összepiszkította magát és azt megetették vele. Sok volna leírni azokat a válogatott, szadista kínzásokat, amiken keresztül ment. Hármukat ítélték el. A 8 évet még 15 évvel megtoldották, így 23 évi börtönbüntetést volt a végső ítélet, mely egyenlő volt a halállal. A kalocsai újság részletesen beszámolt arról a tárgyalásról. Az ítélethozatal után a váci fegyházba szállították, ahol a 23 évet kellett volna letöltenie, ha nem jön a szovjet segítség. A Szovjetunió őt is kikérte és kicserélték magyar katonatisztekért. 1922 telén 36 hónapi börtön után szabad lett, csont és bőrre lefogyva. A Szovjetunióban becsületes jó munkájáért több ízben kitüntetést kapott.

A fiatalabb, Emil bátyám a Tanácsköztársaság megalakulásakor érte el katonaköteles idejét. Mint vöröskatona szolgált Haks Ernő főhadnagy zászlójában. A román fronton harcolt egész végig. Hazajövet azonnal le tartóztatták, majd két ízben is kiengedték egy kedves ismerőse révén. 1919 telén egy barátjánál jöttek össze többen, a szomszédasszony feljelentette, hogy bátyám az Internacionálét énekelte. Még ez éjszaka elvitték, hamarosan Hajmáskérre, s onnan a Zalaegerszegi fogolytáborba szállították. 1921 őszén néhány társával szökést kíséreltek meg Jugoszláviába. Ezt a megáradt hideg folyón való átkelés tette lehetetlenné. Egy őrháznál lefogták őket és mivel Emil bátyámról már tudták milyen családból származik, neki jutott ki a legtöbb szenvedés. Erről a Népszava adott tudósítást, melyet rögtön el is koboztak, de egy kedves ismerősömnek sikerült egyhez hozzájutni és ő értesített bennünket a dologról. 1922-ben a nemzetközi

munkásmozgalom avatkozott bele az itteni politikai foglyok embertelen bánásmódjába. Ezzel egybeesett az egész tábor éhségstrájkja. Ezeknek hatására megindult a kivizsgálás: ki miért, és mennyi időre legyen elítélve. Ekkor szabadult súlyos állapotban, 28 hónapi szevedés után Sásdon munkát nem kapott, Pestre jött, itt újból körözték, újabb letartóztatás várt rá. Romániába szökött, ott tüdővészben meghalt.

TARTALOM

Baranya megye a Tanácsköztársaság alatt (KOPASZ GÁBOR írása)	5
Válogatott dokumentumok (FANCSOVICS GYÖRGY gyűjtése) —	17
LEFKOVICS ERNŐ visszaemlékezése — — — — — — —	47
PÉCSI MIHÁLY visszaemlékezése — — — — — — —	55
Dr. HAUER ZOLTÁNNÉ, FUCHS TERÉZ visszaemlékezése — —	58

REGISZTRÁCIÓ
PÉCS 103571

Felelős kiadó: Fajta Károly
69-590 Pécsi Szikra Nyomda — Fv.: Melles Rezső

